

alimara

MISCEL·LÀNIA

NÚMERO 55/ ANY 2011

Consell de
Mallorca

Índex

- 3 El procés de reinserció sociolaboral de les persones drogodependents: estudi de seguiment d'altres educativoterapèutiques de Projecte Home Balears 2006-2009**
Xavier Bonet (Sociòleg, Projecte Home Balears)
- 15 Els grups postpart: una experiència única i innovadora**
Ascensión Álvarez Molina i Miquel Joan Far Ferrer (Psicòlegs socials)
- 21 Sexualitat: un tabú als anys de la Postguerra espanyola**
Alexandra Mus, Joana Maria Mestre i Helena Cuartero
- 30 Sords, Índia i Fundació Vicente Ferrer: mescla expressiva i visual**
Alícia Serra Montblanch (Intèrpret de Llengua de Signes)
- 33 Els projectes migratoris de les dones. No s'han quedat a casa. (2ª part)**
Rosa González (Cap Centre Municipal de Serveis Socials Est de l'Aj. de Palma)
- 46 Premis del Consell de Mallorca a la solidaritat 2010**
IMAS

El procés de reinserció sociolaboral de les persones drogodependents: estudi de seguiment d'altres educativo-terapèutiques de Projecte Home Balears 2006-2009

Xavier Bonet

Sociòleg. Responsable del
Departament de Metodologia, Avaluació i Qualitat
de Projecte Home Balears

La drogodependència constitueix, per a les persones que la pateixen, molt més que un mer factor associat -sigui com a causa, sigui com a efecte- al risc d'exclusió social. De la mateixa manera que els propis conceptes d'inclusió i exclusió social s'han de contemplar des d'una multiplicitat de vessants -formatiu, laboral, relacions i lligams socials i familiars, salut, etc.- el consum habitual de drogues interfereix negativament en cada un d'aquests aspectes. I ho fa al seu torn des de dues perspectives: agreujant la vulnerabilitat de l'individu i incrementant la dificultat i complexitat de les intervencions requerides.

En primer lloc, s'ha de tenir en compte que la drogodependència provoca un procés de desestructuració pel que fa a l'entorn sociofamiliar de la persona, deteriorant i trencant els seus lligams amb família i amigats. D'altra banda, el consum regular de substàncies psicoactives està vinculat tant a una reducció de les expectatives formatives i de nivell acadèmic finalment assolit, com a una major dificultat en l'accés al mercat de treball i a una major precarietat en l'ocupació. I hem d'entendre aquesta precarietat no només com una menor qualitat i estabilitat dels llocs de treball als quals hom pot accedir, sinó també com un major risc de

pèrdua de la pròpia ocupació habitual per als qui desenvolupen una activitat laboral estable. Al seu torn, també la salut de l'individu pateix un procés de deteriorament progressiu tan a nivell físic com mental, que incideix de manera negativa i directa en els àmbits abans esmentats i en les pròpies capacitats personals.

És a dir, la drogodependència no només és un factor que pot dur, per ell mateix, a l'exclusió social, sinó que també, en igualtat de factors d'exclusió, la drogodependència constitueix un multiplicador de la seva gravetat. I no tan sols això, sinó que encara afegiria una dificultat extra en la seva reversió: el desenvolupament d'activitats formatives; la recerca activa d'ocupació o el restabliment de relacions i del suport de l'entorn sociofamiliar; o fins i tot la reincorporació a la xarxa sanitària per al tractament de malalties cròniques, són tasques que difícilment es podran dur a terme de manera eficaç i eficient quan hi ha una addicció sense tractar concomitant en la resta de problemes. I això s'ha de tenir present tant si l'addicció ha estat causa principal o una conseqüència derivada d'una situació d'exclusió.

Al seu torn, l'abordatge de les drogodependències tampoc no es pot mantenir al marge de la problemàtica sociolaboral i familiar dels individus que requereixen i segueixen un tractament. En aquest sentit, ja fa temps que s'ha assumit com a recomanació bàsica per garantir l'eficàcia dels tractaments la incorporació d'aquestes àrees de manera afegida a intervenció sobre el consum de substàncies (NIDA, 1999).

1. Característiques generals de l'abordatge de les drogodependències a Projecte Home Balears

Projecte Home Balears és una ONG fundada el 1987 que treballa en els àmbits de prevenció, tractament, formació i recerca del fenomen de les drogodependències. L'abordatge de les addiccions es fa seguint un enfocament psico-bio-social. La metodologia dels programes terapèutico-educatius de Projecte Home es basa en diferents corrents, amb un clar component humanístic-existencial tant pel que fa a la concepció de la persona com del problema de la droga: Corrents humanístic-existencialistes, psicoteràpia de Grup, abordatge cognitivo-conductual, teràpia familiar sistèmica i influències psicoanalítiques conformarien el gruix del tronc teòric i metodològic de Projecte Home Balears. Al seu torn, la diversitat de programes i dispositius, partint d'aquest tronc comú, són la resposta concreta a les necessitats i característiques dels diferents perfils de drogodependents, atenent la seva edat, patrons de consum, nivell d'estructuració-desestructuració social i familiar, etc ([Luengo, A.](#) et al: 2004).

Des d'aquesta perspectiva, la conceptualització de l'abordatge de les addiccions en la persona ha d'operar no només en el seu àmbit individual, sinó també en la seva consideració com a subjecte social. Així, el treball amb l'entorn familiar, la recuperació d'una xarxa social allunyada del món de les drogues i la recuperació de l'autonomia personal, a partir d'un procés de creixement i maduració personal, però que també s'ha de traslladar al nivell econòmic i laboral, són plànols que es treballen en paral·lel i de manera transversal a l'abandonament del consum. I és que, en definitiva, l'èxit en la consolidació d'aquest abandonament del consum acaba sent una conseqüència de tot aquest procés.

No ha de sorprendre, doncs, que ja el primer programa desenvolupat i ofert per Projecte Home Balears en el moment de la seva fundació el 1987, contemplàs de manera específica una fase final de reinserció amb una durada aproximada d'un terç del temps total del tractament. I és que el procés de reinserció es troba vinculat a la teràpia en el propi disseny dels diferents programes educativo-terapèutics que conformen la diversitat de tractaments actualment oferts per Projecte Home Balears.

Això ha suposat en primer lloc, la configuració sistemàtica d'uns equips multidisciplinars, en els quals s'hi troben professionals titulats en diferents branques de les ciències socials i de la salut: psicologia, medicina, pedagogia, treball social i educació social, entre d'altres. I en segon lloc, ha implicat la necessitat de desenvolupar uns serveis transversals de suport als usuaris i usuàries de Projecte Home Balears en matèria d'orientació i assessorament laboral, judicial, etc. Aquests serveis transversals operen tot sovint com a nexes d'unió i col·laboració amb altres dispositius de la xarxa pública, i de manera especial, a tots els que estan vinculats de manera directa amb la intervenció en matèria d'inclusió social (xarxa pública sanitària, serveis socials, SOIB, etc.).

2. Eficàcia de l'abordatge de la drogodependència: la necessitat del treball de seguiment amb posterioritat a l'alta terapèutica.

La necessitat d'avaluar l'eficàcia i eficiència dels programes de tractament de les drogodependències constitueix un element bàsic per assegurar-ne la qualitat i llur adaptació a l'evolució dels requeriments de la diversitat de perfils i de patrons de consum de les persones que pateixen una addicció. I en aquest sentit, els estudis de seguiment amb posterioritat a la finalització del tractament suposen una eina que difícilment es pot obviar perquè ens permeten una anàlisi més qualitativa del concepte de l'èxit en l'abordatge de les drogodependències.

I és que més enllà de les taxes d'adherència al tractament o el grau de consecució dels objectius plantejats, el que ens plantejem amb un estudi d'aquest tipus, en realitat, és fins a quin punt la consecució d'aquests objectius en el tractament suposa a curt, mitjà o llarg termini la plena inserció personal i familiar, formativa i laboral, etc. És a dir, quin és el nivell d'èxit a partir del moment en què l'individu ha finalitzat el tractament i es veu obligat a actuar i assumir el control de la seva pròpia vida, la seva autonomia, sense el suport de l'entorn terapèutic i institucional del qual ha gaudit durant el tractament. Val a dir que aquest enfocament va molt més enllà d'una simple constatació del manteniment de l'abstinència o no després del tractament, sense que això impliqui restar-li la importància ineluctable que ha de tenir en qualsevol plantejament avaluatiu de la intervenció terapèutica en drogodependències. Del que es tracta és de donar el valor que realment tenen tant el grau d'autonomia personal de l'individu, com el nivell de reinserció social finalment assolits.

A Projecte Home, aquest interès per l'avaluació de l'eficàcia dels programes no tan sols durant el seu temps d'activitat, sinó amb posterioritat a la seva finalització, no és recent. El 1996, es duia a terme una primera recerca en col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears sobre l'eficàcia del tractament a Projecte Home Balears. Ja en aquest estudi s'assenyalava la necessitat de reflexionar sobre el concepte i la realitat de l'èxit en el tractament realitzat, tant per la subjectivitat i relativitat d'aquest mateix concepte, com pel fet que l'èxit en el tractament ha de demostrar-se de manera permanent i continuada (MARCH, M., ORTE, C., 1996).

El 2001, Projecte Home Balears va participar en una altre estudi avaluatiu (FERNÁNDEZ HERMIDA, J.R., SECADES VILLA, 2001), en aquest cas a nivell nacional, promogut per la *Asociación Proyecto Hombre* (constituïda per les diferents organitzacions d'aquesta entitat que operen territorialment al conjunt de l'estat). Arran d'aquestes dues experiències, el 2005 es decideix desenvolupar per part de Projecte Home Balears un nou estudi consistent en el seguiment d'altres terapèutiques durant els dos primers anys posteriors a la finalització del tractament. Aquest estudi, els principals resultats del qual s'exposen a continuació, va ser dissenyat amb caràcter longitudinal i ha permès una sistematització del procés de seguiment d'altres durant els darrers anys.

3. Principals característiques i resultats de l'estudi de seguiment de les altres terapèutiques a Projecte Home Balears entre 2006 i 2009

S'han dut a terme 169 entrevistes de seguiment a persones que havien assolit l'alta terapèutica als 6, 12 i 24 mesos d'haver-la obtingut, entre els anys 2006 i 2009.

Aquest estudi de seguiment se centra en els programes Base i Horabaixa, com a programes de referència de Projecte Home Balears: el primer com a Comunitat Terapèutica, i el segon com a programa ambulatori. Per fer-nos una idea de la seva importància, s'ha de dir que l'any 2009 varen ser atesos un total de 532 usuaris entre ambdós programes (205 en Programa Base y 327 en Horabaixa). Això suposa un 50,5% del total d'usuaris atesos a Projecte Home Balears en programes el disseny dels quals condueix a l'obtenció d'una alta terapèutica (a diferència, per exemple, del programa penitenciari -de contenció del consum i de motivació per al tractament extrapenitenciari- o de la intervenció en el marc de la reducció del dany de l'alberg Sa Placeta, depenent de l'IMAS i gestionat per Projecte Home Balears). Al seu torn, la taxa d'altres conjunta entre aquests dos programes es va situar en un 21.5%.

Entre les diferents opcions d'intervenció que ofereix Projecte Home Balears, aquests dos programes es caracteritzen per la seva major durada (al voltant de 20-24 mesos, d'acord amb les característiques i particularitats de cada procés individual), i perquè al mateix temps són els que plantegen un major nombre d'objectius en l'abordatge bio-psico-social de les drogodependències.

La població de l'estudi està configurada per 208 altres terapèutiques a les quals se'ls havia demanat autorització per a fer-ne el seguiment posterior. La realització de les entrevistes de seguiment, que segueixen el model d'autoinforme, han anat a càrrec dels propis equips terapèutics. Les entrevistes s'han fet telefònicament. Només dos casos varen haver de ser exclosos de la mostra d'estudi per una recaiguda immediatament posterior a l'alta. En el cas de la no resposta, no hi va haver cap cas de refús explícit a participar en l'entrevista. En la immensa majoria dels casos, el motiu de no poder fer l'entrevista va ser per canvis en la informació de contacte disponible (telèfons, domicilis).

Val a dir que la dificultat d'obtenir resposta és un dels problemes principals als quals han de fer front els estudis de seguiment a curt, mitjà i llarg termini. Tant la mobilitat geogràfica per motius laborals -i més a una comunitat on l'estacionalitat laboral és tan significativa com a les Balears- com l'impacte dels canvis freqüents de les dades telefòniques, donada la gran rotació entre diferents companyies operadores, es tradueix en la impossibilitat de reprendre el contacte en un nombre significatiu de casos.

En qualsevol cas, el relativament alt nivell de resposta assolit a l'estudi que ens ocupa afavoreix la fiabilitat de la informació i resultats obtinguts.

Població de l'estudi i nivell de resposta al seguiment

Nombre d'altres terapèutiques per fer seguiment (univers estudi)	208
Total entrevistes	169
Total persones entrevistades	133
Percentatge de resposta	80,80%
Percentatge de persones entrevistades/Altes terapèutiques	63,90%

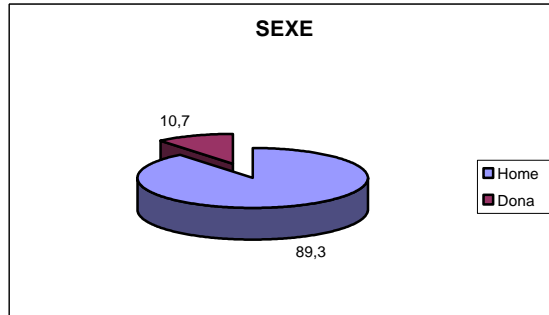
En qualsevol cas, i amb caràcter previ a l'anàlisi de resultats, s'ha de fer referència als propis conceptes d'alta terapèutica i de recaiguda. A Projecte Home Balears, l'alta terapèutica es troba lligada no només a la consolidació de l'abstinència, sinó també al restabliment de les relacions familiars, la consolidació d'una xarxa social aliena al món de les drogues, l'autonomia personal tant a nivell emocional com econòmic/laboral, així com al desenvolupament d'uns hàbits de vida saludables i incompatibles amb el consum de drogues.

Això implica que el concepte de recaiguda no només s'ha d'entendre exclusivament com el retorn al consum de drogues, sinó, a més a més, com un retorn als patrons de comportament i de pensament propis de l'addicció activa. I això, amb posterioritat a la realització d'un procés terapèutic durant el qual la persona ha dut a terme un treball personal dirigit a la seva normalització i resocialització.

Tanmateix, a efectes pràctics i de comparació amb altres investigacions similars, en aquest estudi, quan ens referim a recaigudes en els consums de drogues, ens estem circumscriuint a aquelles persones que han manifestat haver reincidit en el consum d'aquestes substàncies en dues o més ocasions amb posterioritat a l'alta terapèutica. L'alcohol s'ha tingut en compte a efectes de recaiguda quan constituïa la droga principal de referència o formava part d'una poliaddicció (com sovint succeeix amb el binomi cocaïna-alcohol).

3.1 Característiques i situació personal de les altes terapèutiques objecte d'estudi (2006-2009)

Hi ha una menor representació de dones en l'estudi, derivada de la comparativament menor incorporació als propis programes de tractament de drogues per part de les dones. La distribució per sexes obtinguda en l'estudi es correspon amb la proporció de presència de dones en els programes que han estat objecte del seguiment.

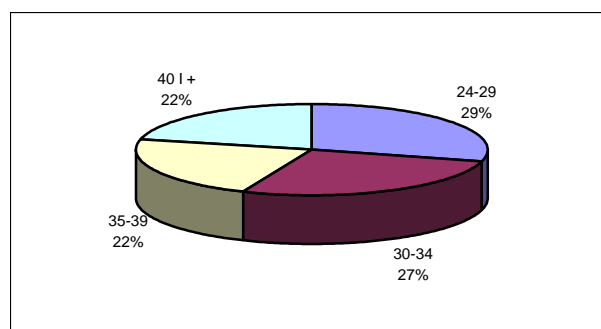
En el mateix sentit, les dones que han format part d'aquest estudi presenten una mitjana d'edat superior a la dels homes, en concordància amb el fet constatat de que les dones tendeixen a incorporar-se no només amb menor proporció, sinó també més tard que els homes als diferents programes de tractament de les drogodependències.

Mitjana d'edats segons sexe

Homes	33,9 anys
Dones	34,6 anys
Total	34 anys

Distribució de les altes per grups d'edat

Per grups d'edat, la població d'altres terapèutiques objecte d'estudi és bastant homogènia, i no planteja divergències respecte als usuaris en tractament. En qualsevol cas cal assenyalar cert predomini del grup d'altres situat per sota dels 35 anys (56,3% enfront de 43,7%).

3.2 Resultats relatius al consum de substàncies psicoactives.

Altes terapèutiques i recaiguda en consums

	TOTAL PERÍODE 2006-2009
No han recaigut en consums	95,90%
Han recaigut en consums ¹	4,10%

¹ Com s'ha especificat, no es consideren com a recaigudes els consums puntuals. De totes maneres, per al conjunt de l'estudi la seva incidència ha estat poc significativa: un 5% del total de persones entrevistades varen reportar un únic consum sense continuïtat posterior.

Aquests resultats se situen en la línia de recerques anteriors, com ara l'estudi de la UIB de l'any 1995 anteriorment esmentat, en el qual la taxa de no recaiguda en el consum va ser del 92,0%, o com l'estudi de l'any 2001 (FERNANDEZ HERMIDA, J.R. , SECADES VILLA, R. 2001), on aquesta taxa per a Projecte Home Balears es va situar en un 96,2% (per a una submostra de 26 casos entrevistats).

Estudis de seguiment d'altres terapèutiques a Projecte Home Balears

Estudi UIB 1995	92,00%
Estudi de l' <i>Asociación Proyecto Hombre</i> 2001 (resultat corresponent a Projecte Home Balears)	96,20%
Estudi 2006-2009	95,90%

S'ha de destacar el fet que la major part de les recaigudes en consums tenen lloc entre els 12 i 18 mesos posteriors a l'alta. Més de la meitat d'aquests casos, un 51,7% han tingut lloc justament entre l'any i l'any i mig de la finalització del programa. També s'ha pogut comprovar com passat aquest temps es redueix la probabilitat de recaiguda als mateixos nivells detectats durant els primers 12 mesos posteriors a l'alta.

Percentatges de recaigudes segons temps transcorregut des del l'alta terapèutica

	Recaigudes	Acumulat recaigudes
Abans d'un any	0,59%	0,59%
Entre 12 i 17 mesos	2,37%	2,96%
Entre 18 i 23 mesos	0,59%	3,55%
A partir de 2 anys	0,59%	4,14%
Total recaigudes d'altres terapèutiques	4,10%	4,10%

3.3 Resultats relatius a l'evolució del procés personal de reinserció social després de l'alta

Malgrat la importància dels resultats posats de manifest per l'estudi quant al manteniment de l'abstinència en el consum de drogues per part de les altes terapèutiques, tant o més interessants són els aspectes relacionats amb la pròpia evolució personal i social d'aquestes persones amb posterioritat a la finalització amb èxit del seu tractament. Així, es pot ressenyar que la millora de les capacitats personals i, en definitiva, el creixement i procés de maduració de l'individu, així com de la seva inserció en el seu entorn sociofamiliar, segueixen progressant després de l'obtenció de l'alta terapèutica.

Evolució de capacitats personals des del moment de l'alta terapèutica i situació respecte al consum de drogues en el moment de l'entrevista de seguiment

	Altes no recaigudes	Recaigudes en consums	Altes no recaigudes	Recaigudes en consums
Evolució des del moment de l'alta	Ha millorat	Ha millorat	Ha empitjorat	Ha empitjorat
Capacitat per solucionar els seus problemes	79,5	57,1	2	28,6
Capacitat per identificar les seves situacions problemàtiques	73,5	42,9	2,6	14,3
Capacitat per identificar els pensaments que sorgeixen davant els problemes	68,2	42,9	3,3	28,6
Capacitat per identificar les emocions que els generen diferents situacions	66,2	57,1	2,6	28,6
Les seves habilitats socials	70,2	42,9	2	0
Capacitat per relacionar-se amb les altres persones	78,1	42,9	0,7	0
Capacitat per a controlar el propi comportament	64,9	28,6	4	42,9
Capacitat per cercar alternatives adequades per solucionar els problemes	68,9	28,6	4	28,6
Acompliment d'horaris	51	42,9	4	42,9
Hàbits d'alimentació	51,7	0	9,9	14,3
Higiene personal	47	14,3	1,3	0
Acompliment dels tractaments mèdics	29,8	28,6	3,3	14,3

Es pot comprovar com la major part de les altes terapèutiques no només han mantingut els mateixos nivells relatius a les seves capacitats personals i de relació desenvolupats al llarg del tractament, sinó que també han continuat experimentant posteriorment una evolució positiva.

També resulta evident que l'evolució negativa d'aquestes capacitats amb posterioritat a l'alta estan associades a una major probabilitat de recaiguda en uns consums reiterats de drogues.

Així mateix, resulta evident que també les persones que han tornat a reiterar el consum de substàncies estupefaents han experimentat millores, per bé que en menor proporció i intensitat. En qualsevol cas, això ens permet apuntar que segurament es troben en millors condicions per prendre consciència i intentar resoldre la seva situació en què es trobaven abans d'haver iniciat el tractament. Però això requeriria un altre tipus d'estudi. El que sí que es pot assenyalar és que un 33% de les persones detectades com a recaigudes, varen reingressar a Projecte Home Balears en els mesos següents a la realització del seguiment, ignorant si altres casos s'han incorporat a d'altres dispositius de la xarxa pública d'atenció a les drogodependències.

3.4 Situació sociofamiliar i grau de satisfacció de les altes terapèutiques en les seves relacions amb membres del seu entorn en el moment de l'entrevista.

Crida poderosament l'atenció l'elevat nivell d'ocupació entre les persones que han obtingut l'alta terapèutica. Es tracta d'un factor molt important donada l'estreta vinculació entre la no disponibilitat o la incapacitat d'obtenció de recursos econòmics i l'exclusió social. La realització d'una activitat laboral productiva i remunerada és un element bàsic, des d'aquest punt de vista, com a factor rellevant d'inclusió. Més encara si tenim en compte que, a més a més, el treball, en la nostra societat, per a la major part dels seus membres, conforma el tronc a partir del qual l'individu estructura el conjunt de les seves activitats diàries i, tot sovint, construeixen la seva imatge social (GARCIA NOGUEROLES, J., 2007).

Ara bé, es pot constatar que hi ha una major incidència en la precarització laboral entre les persones que havien recaigut en consums. Així, un 40% treballava sense contracte (i, en la major part dels casos, es tractaria de feines molt poc estables). No disposem de suficient informació, ni pel nombre de casos implicats ni per la configuració de les preguntes de l'entrevista, per poder determinar si aquesta major precaritat laboral és fruit de la recaiguda en els consums, o ha estat a la inversa. En qualsevol cas, torna a posar en relleu l'estreta vinculació entre reinserció, ocupació i qualitat de l'ocupació.

Distribució de les altes segons situació laboral en el moment del seguiment

Situació laboral	Altes no recaigudes	Recaigudes en consums	Total
Treballa	87,4	83,3	87,2
Amb contracte	90,6	60	89,4
Sense contracte	9,4	40	10,6
Desocupat cercant ocupació	9,8	5	10,1
Altra situació	2,8	11,7	1,7
Total	100	100	100

D'altra banda, el conjunt d'altres terapèutiques objecte de seguiment apareix com un grup força integrat a nivell sociofamiliar. Dues tercers parts tenien parella en el moment del seguiment, el 55,5% tenien fills en el marc d'unes relacions àmpliament i satisfactòriament valorades en la seva gran majoria.

En el mateix sentit, les dades ens mostren una recomposició de les relacions amb el nucli familiar d'origen (pares, mares, germans i germanes) i l'establiment de relacions d'amistat i de companyonia en el treball igualment satisfactori.

Ara bé, igualment es pot constatar com entre les altres no recaigudes, hi ha diferències significatives quant al que podríem anomenar restabliment d'unes relacions positives amb el seu entorn sociofamiliar.

Tot i que el nivell de satisfacció envers aquestes relacions és elevat, les altres que mantenen la seva abstinència des del moment de l'alta reporten un major nivell de satisfacció que les persones que han reincidit en el consum de drogues. I també comprovem com les majors diferències entre altres recaigudes i no recaigudes es dona precisament amb les persones més properes: pare, mare, parella, i, en menor mesura els fills. És a dir, amb aquelles persones per a les quals pot resultar més evident el procés de recaiguda i que poden patir-ne abans les seves conseqüències.

Manteniment de relació satisfactòria amb els membres de la seva família. Per percentatge

Mantenen actualment una relació satisfactòria amb:	Altes no recaigudes	Recaigudes en consums	Total
Pare	81,5	60,0	80,6
Mare	93,9	83,3	93,5
Germans/es	86,1	80,0	85,9
Amics/gues	86,1	80,0	85,9
Companys/es feina	85,9	80,0	85,7
Parella	91,1	60,0	89,5
Fills	78,2	66,7	77,8

Un altre aspecte rellevant de l'estudi ha estat l'anàlisi de les activitats desenvolupades per les altres terapèutiques en el moment del seguiment, així com al temps que s'hi ha dedicat.

En termes generals, es pot afirmar que el conjunt d'activitats realitzades, així com la distribució del temps que s'hi ha dedicat, ens mostren un col·lectiu molt actiu, no només dins l'àmbit familiar i laboral, sinó en altres aspectes com és el desenvolupament d'activitats de voluntariat (més d'una tercera part dediquen unes quatre hores setmanals de mitjana).

Activitats desenvolupades amb caràcter setmanal per les altes terapèutiques. Per percentatge

	Altes no recaigudes	Recaigudes en consums	Total
Oci	82,5	71,4	82
Treball	78,8	71,4	78,4
Cursos/tallers	23,1	28,6	23,4
Voluntariats	36,9	14,3	35,9
Activitats esportives	57,5	42,9	56,9
Amistats	86,9	85,7	86,8
Pare/mare	82,5	85,7	82,6
Parella	47,5	42,9	47,3
Fills	29,4	28,6	29,3

A destacar el fet de que les altes que continuen mantenint la seva abstinència es mostren encara més actives que les recaigudes. Així, de la mateixa manera que realitzen més d'activitats de voluntariat, també duren a terme més activitats d'oci, la qual cosa s'hauria d'entendre com un component més de la seva reinserció social.

Però l'anàlisi del temps efectiu esmerçat en cada una d'aquestes activitats, ens mostra que es tracta d'un col·lectiu que distribueix el seu temps de manera molt racional i convencional: treball, parella, fills i pares/mares, acumulen, per aquest ordre, la major part de la seva disponibilitat horària.

Mitjana d'hores setmanals dedicades a les diferents activitats desenvolupades.

	Mitjana Hores/setmana dedicades
Oci	9,5
Treball	42,2
Cursos/tallers	7,1
Voluntariats	4,0
Activitats esportives	6,5
Amistats	8,8
Pare/mare	10,8
Parella	24,2
Fills	20,3

Com a conclusió final del que s'ha exposat fins ara, podríem dir que la troballa més destacada de la recerca ha estat la constatació que la finalització amb èxit de programes que aborden integralment el problema de la drogodependència des de la perspectiva individual i social de la persona que la pateix, no posa un punt i final al procés de reinserció de les persones. La generació d'un procés de canvi, de creixement individual i de potenciació de les capacitats personals, no s'exhaureix amb l'acabament del programa, sinó que segueix evolucionant de manera positiva per a la immensa majoria dels casos. I aquests efectes positius no només es circumscriuen a nivell particular de l'individu afectat, sinó especialment pel que fa al seu impacte sobre el seu entorn familiar i social.

I és precisament aquest procés de canvi i de creixement personal que duu -i ha de dur- en paral·lel un procés de reinserció familiar, laboral i social, el que condiciona positivament la consolidació de l'abstinència i permet una reintegració plena, positiva i satisfactòria de l'individu a la societat.

BIBLIOGRAFIA

FERNÁNDEZ HERMIDA, J.R., SECADES VILLA, R. (2001) Evaluación de la Eficacia del Programa Proyecto Hombre. Madrid. Asociación Proyecto Hombre.

FERNÁNDEZ HERMIDA, J.R., SECADES VILLA, R. (1999) La evaluación de programas de tratamiento para drogodependientes en España. *Psicothema*. Vol. 11, núm. 2, pàgs.. 279-29. Referència a Internet: <http://www.psicothema.com/pdf/206.pdf>

FERNÁNDEZ HERMIDA, J.R. , SECADES VILLA, R. (2000) La evaluación de los programas de tratamiento en drogodependencias. Implicaciones profesionales para los psicólogos. *Papeles del Psicólogo*, núm. 77, pàgs. 46-57.

[LUENGO, A.](#); [ROMERO E.](#); [GÓMEZ FRAGUELA, J.A.](#); [VILLAR, P.](#) (2004). Análisis de factores de prevención de recaídas y evaluación de los tratamientos de drogodependencias Proyecto Hombre: *Revista Trimestral de la Asociación Proyecto Hombre*, núm. 70, pàgs. 13-16. Referència a Internet: <http://www.apostadigital.com/revistav3/hemeroteca/nogueroles.pdf>

MARCH, M., ORTE, C., (1996): El Concepto y la Realidad del Éxito en los tratamientos con drogodependientes. Una investigación evaluativa del Proyecto Hombre. Projecte Home Balears (inèdit).

NIDA (1999). Principles of Drug addiction Treatment. Washington: National Institute of Drug Abuse. Referencia en Internet: <http://redalyc.uaemex.mx/redalyc/html/778/77807707/77807707.html>

NOGUERLES GARCIA, J.M. (2007) La integración laboral a partir de los itinerarios y el tratamiento de las drogodependencias. *APOSTA revista de ciencias sociales*, núm. 33.

PEÑA, J.I., CORTÉS, L. (1999): Corrientes psicológicas presentes en Proyecto Hombre. *Revista Trimestral de la Asociación Proyecto Hombre*, núm. 29, pàgs. 8-14. Referència a Internet: <http://www.proyectohombre.es/archivos/3.pdf>

Els grups postpart: una experiència única i innovadora

**Ascensión Álvarez Molina i
Miquel Joan Far Ferrer,**
psicòlegs socials

I ara què?

Aquesta és, possiblement, la qüestió que tots i totes ens plantejam a l'hora d'afrontar l'arribada d'un fill/a al nostre entorn familiar i a la nostra vida individual. A més a més, en moltes ocasions aquesta nova realitat s'ha de concebre amb la dificultat afegida de viure-la amb solitud o sense el suport de la família o de la societat.

Per respondre a aquestes realitats, des de fa ja uns anys, alguns centres de serveis socials, conjuntament amb els centres de salut d'atenció primària, estam impulsant iniciatives grupals on treballar, acompanyar, orientar i aprendre d'aquest repte que suposa el primer any de vida d'un nou-nat.

En definitiva, el que pretenem és acompanyar i compartir amb totes aquelles persones que participaran en aquests grups tot un conjunt d'experiències i coneixements amb els quals poder anar trobant respostes a la nostra qüestió inicial, *i ara què?*

Introducció

La figura del psicòleg dins l'àmbit de l'atenció primerenca en els serveis socials ha estat, i segueix sent, una figura emmarcada fonamentalment dins la praxi de la intervenció individual. Aquesta constatació és comprensible des de l'òptica de la forta demanda d'intervenció individual existent i per la poca representativitat que té el nostre col·lectiu en l'atenció primerenca per donar resposta a la pròpia demanda. Aspecte que es reflecteix, de nou, en la poca visibilitat que té el col·lectiu en la nova llei d'acció social. Tot i aquesta reflexió, considerem que un bon objecte de debat podria ser el perquè la poca presència de figures de la psicologia dins l'atenció primerenca. El que pretenem amb aquest article és aportar, mitjançant una experiència concreta, una reflexió sobre la indubtable importància que té el treball grupal en la prevenció primerenca i el paper cabdal que pot desenvolupar el professional psicòleg en aquesta estratègia d'intervenció.

L'Ajuntament de Palma, des de la seva Àrea de Benestar Social, des de fa molts d'anys fa una forta aposta per la intervenció grupal i comunitària com estratègia clau en la prevenció social. Emmarcada i ordenada en l'anomenat "*Catàleg de Prevenció Social*", la intervenció grupal se'ns presenta com una metodologia clara i definida que permet als diferents professionals que treballam en els centres municipals de serveis socials abordar situacions de dificultat social des de l'òptica del grup. El grup s'entén com un espai d'intercanvi, de suport, de participació, de trobada, o de resposta entre els mateixos membres que configuren el grup i els propis professionals que hi intervenen. Per tant, als diferents centres de serveis socials de Palma hi podem trobar experiències grupals com ara: grups d'habilitats socials i de relació; grups d'habilitats de criança; grups d'autoestima; grups d'acollida i adaptació; grups de participació per a la gent gran o grups de suport a cuidadors/es. Experiències totes elles amb el comú denominador de la prevenció com a eix bàsic de la intervenció. És en aquest context que s'emmarca l'experiència de la intervenció grupal de la figura del psicòleg en els grups postpart.

Els grups postpart: una experiència única i innovadora

*El sentiment de seguretat no és una condició natural
sinó un camí potencial de desenvolupament,
que pot o no ésser recorregut.*
J.Bowlby

Una de les intervencions professionals més gratificants que els autors d'aquest article hem viscut com a psicòlegs és l'experiència que es relata tot seguit.

Aquesta fita s'inicià al voltant de l'any 2004 quan les professionals de l'àrea de pediatria del centre de salut del Coll d'en Rabassa pretenien donar resposta a una pregunta tant "simple" com la de: *I ara, què?*, que es plantejaven, i ens plantejam, conscientment o inconscient, totes les persones a l'hora d'afrontar i reestructurar la nostra vida amb l'arribada d'un fill/a al nostre entorn familiar i a la nostra vida individual. Fins aleshores, des de l'àmbit sanitari i en certa manera des dels serveis socials, amb el treball educatiu realitzat des de les escoles de pares i mares, quan els infants ja són més grans, s'havia anat treballat la preparació dels pares amb el seguiment pediàtric de l'embaràs i des de les classes amb els grups postpart.

Però, què passava tot just després del naixement? *Ara, què?* es demanàvem els professionals, les pròpies mares i pares que havien format part d'aquests grups

prepart. Existia, i existeix, un buit clar a l'hora de donar resposta al moment just en què el nounat arribava a la nostra vida. I més si a aquesta nova realitat hi afegim una lectura més detallada i més àmplia. Observem que durant les darreres dècades s'han anat produint tota una sèrie de canvis socials, culturals i demogràfics que han incidit directament en la composició i tipologia de les famílies, passant del clan familiar a la família nuclear aïllada i amb pocs referents socioculturals propers. A més de la constatació de la progressiva pèrdua de les xarxes de suport entre dones, mecanismes que feien que les mares amb les seves filles o les dones entre elles compartissin els seus coneixements sobre l'embaràs i la criança. Aquests coneixements actualment se cerquen a revistes especialitzades, a llibres o es deixa tot en mans dels professionals. Un altre canvi social remarcable és el nombre creixent de famílies monoparentals, de mares que han d'afrontar soles aquesta etapa del cicle vital, la qual cosa esdevenia una motivació més per respondre.

Ens trobàvem, aleshores, que calia respondre a tota aquesta amalgama de circumstàncies que es generen amb l'arribada d'un nounat i que suposen un moment crucial tant a nivell familiar com a nivell personal. Els sentiments contradictoris sobre embaràs i criança, les pors i inseguretats, les frustracions... en massa ocasions es viuen en soledat. Les mares sense referents propers senten que cap altra dona sent coses similars. L'entrada en escena d'aquesta nova "personeta", fa que, en moltes ocasions, ens allunyem de la nostra pròpia relació conjugal o que nosaltres mateixos quedem descol·locats.

El repte era clar i les professionals del centre de salut, sense dubte, sabien que calia sumar esforços com s'havia fet fins aleshores amb les comissions de pediatria; que tots a la una havíem de concretar una intervenció que pogués donar resposta a tants i tants dubtes que *l'Ara què?* ens plantejava.

D'aquí sorgí el primer grup postpart. Una experiència única i innovadora que pogués servir, entre altres coses, per recuperar aquestes xarxes de suport entre dones, per minvar la sensació d'aïllament, per donar i rebre suport emocional i per tantes i tantes coses que hem anat observant al llarg d'aquests anys.

La metodologia dels grups postpart, el treball interdisciplinari i el paper del psicòleg en aquesta intervenció.

A partir d'aquesta primera experiència al centre de salut del Coll d'en Rabassa, on bàsicament s'intentà donar continuïtat a les classes prepart, anàrem evolucionant, la qual cosa ens ha permès ampliar aquesta experiència a altres centres de salut, com els de s'Escorxador o el centre de salut de Can Pastilla. Al mateix temps, ens ha possibilitat crear una metodologia d'intervenció pròpia que es fonamenta en els principis d'interdisciplinarietat, treball en equip, treball en xarxa i coordinació de recursos.

Els grups postpart estan constituïts per dones-mares d'infants de 0 a 1 any, usuàries dels centres de salut, i els seus nadons, i que poden tenir o no relació amb serveis socials. Si bé es contempla la participació de les parelles, i s'intenta treballar des de l'òptica de la corresponsabilitat i la coeducació, hem de continuar treballant en aquest sentit per fer front a la tradicional i encara vigent relegació de les dones a les tasques de cura no remunerades. Al mateix temps, les diferències pel que fa al gaudi dels drets de conciliació diferenciats per sexes, amb la menor durada de la baixa per paternitat, també motiva que els homes participin sols a una o dues sessions ja que la baixa per naixement d'un fill per ells és només de 15 dies.

El grup postpart, des de la nostra òptica, té com a **objectiu principal** prevenir situacions de risc de desprotecció o de desemparament a la primera infància. I té tot un seguit d'**objectius operatius** que a continuació exposam.

- Crear un espai de trobada i suport per a mares i pares de nins de 0 a 1 any.
- Millorar els coneixements i habilitats en la cura del nadó.
- Fomentar la prevenció i promoció de la salut biopsicosocial tant en la mare com en el nadó.
- Promoció del vincle segur.
- Potenciar el treball en xarxa entre els serveis socials i els centres de salut implicats.
- Oferir sessions de treball psicosocial individual en aquelles situacions d'especial dificultat que es puguin detectar (depressió postpart, crisi de parella, problemàtica amb la família extensa, etc.).

Per aconseguir aquests objectius, el grup compta amb la participació dels següents professionals: psicòleg/a, treballadors/es socials del centres de serveis socials, infermeres de pediatria, metges pediatres i comares dels centres de salut. Cadascun d'aquests rols professionals desenvolupa una sèrie de **continguts** relacionats amb les característiques del grup i que s'encaminen a aconseguir els objectius citats anteriorment.

- a) Continguts psicosocials. Des d'un principi, la figura del psicòleg ha estat cabdal per donar resposta a gran part dels dubtes que emocionalment sorgeixen a les mares i a les pròpies parelles. A més, el psicòleg participa com a nexa entre els dos àmbits, el social i el sanitari. D'aquesta manera, la nostra participació permet poder treballar:
 - a. El vincle i les primeres separacions.
 - b. El rols familiars, crisis i evolucions.
 - c. La parella.
 - d. El desenvolupament i estimulació.
 - e. La tristesa postpart.
 - f. El son.
 - g. La sexualitat.

- b) Continguts sanitaris. Desenvolupats per les infermeres, metges i comares.
 - a. Recuperació del sòl pèlvic.
 - b. Vacunes, cures bàsiques i programa del nin sa.
 - c. Consultes més freqüents en pediatria.
 - d. Lactància i alimentació.
 - e. Prevenció d'accidents i RCP bàsica.
 - f. Massatge infantil.

A més de la intervenció dels diferents professionals, el propi format del grup postpart possibilita la transmissió d'aquests coneixements i l'intercanvi d'experiències que es dona entre els propis membres, ja que en moltes ocasions les pròpies participants són les que aporten, fruit de la seva experiència, respostes als seus dubtes i a les seves necessitats. La pròpia experiència ens ha ensenyat que el format més adient de grup, és un format:

- Obert: permetent la incorporació de noves participants en qualsevol moment del procés.
- Participatiu: afavorint el contacte i suport mare a mare; nadó a nadó.
- Dinàmic: fomentant el canvi de continguts de les sessions segons les necessitats de les participants .

El grup postpart té una periodicitat de sessions setmanals de dues hores de duració durant tot l'any incloent els mesos d'estiu. Es fan als centres de salut perquè és l'espai que totes coneixen i les mares hi acudeixen sempre amb el seu nadó.

Els guanys de la intervenció grupal amb mares amb nounats permet treballar aspectes que difícilment es podrien abordar amb un treball individual. Destacam:

- Creació i manteniment de xarxes de suport entre dones.
- Previsió i abordatge primerenc de situacions d'especial dificultat evitant la seva cronificació.
- Creació de vincle entre les mares i els professionals que imparteixen el taller.
- Reforç del nivell d'autoestima i autoconfiança (apoderament de les pròpies capacitats).
- Aprenentatge de resolució de conflictes quotidians.
- Apropament del CMSS a la població general.
- Oferiment d'un espai contenidor i normalitzador a aquelles mares que presenten criteris de risc social.

Dins les dificultats principals que trobam en el grup cal esmentar la impossibilitat de les dones de participar-hi quan s'incorporen a la feina; i també, com ja hem esmentat, la participació dels pares.

Una reflexió final

Consideram que els grups postpart se'ns plantegen com una línia d'intervenció estratègica a nivell preventiu i de salut mental, que coincideix amb els fonaments del treball comunitari en salut mental que proposava ja a la dècada dels anys seixanta G. Caplan. Com a professionals de l'atenció primària, consideram que aquesta intervenció amb mares i pares amb nounats és un clar exemple de la importància d'intervenir grupalment tant dins l'àmbit social com el sanitari.

Com a repte de millora del projecte a mitjà termini, ens plantejam la necessitat de definir estratègies que ens permetin intensificar la nostra tasca d'implicar els pares en aquest projecte i enfortir l'òptica de la corresponsabilitat i la coeducació, tot tenint en compte les òbvies limitacions que la curta durada de la seva baixa suposa i la dificultat de fer front a estereotips que releguen les tasques de cura i criança a les dones.

Pensem, a més, que l'ampli ventall de coneixements que contempla la nostra figura com a psicòlegs és fonamental per complementar el treball interdisciplinari tant a l'àmbit sanitari com al social. Sense anar més lluny, en aquest mateix grup, ens hem fet ple ressò de les tesis que plantegen les teories de la vinculació d'autors com John Bowlby o Pichón Rivièrre, pels quals un bon vincle és la clau per a un òptim desenvolupament de la personalitat del nin i l'eina més eficaç per a una nova estructura familiar.

La nostra presència, conjuntament amb la de la resta de professionals, consideram que permet trobar un espai de comunicació i d'intercanvi on descobrir,

descarregar-se i exterioritzar els dubtes, pors, emocions i sentiments que a tots i a totes ens sorgeixen en aquest moment vital.

Finalment, la intenció d'aquest article i el fet de donar a conèixer aquesta experiència no és més que una crida a apostar, precisament en aquests moments de crisi, per la intervenció grupal com a solució per donar respostes a les problemàtiques que se'ns presenten a dia d'avui com si aparentment fossin fets individuals.

Sexualitat: un tabú als anys de la Postguerra espanyola

**Alexandra Mus,
Joana Maria Mestre i
Helena Cuartero**

RESUM

Durant l'època de postguerra a Mallorca el tema de la sexualitat era un tema exclusiu de l'àmbit més íntim i privat. No es donava cap tipus d'informació als joves de l'època sobre la iniciació sexual, prevenció de l'embaràs o malalties de transmissió sexual. Això provocà que la sexualitat, encara que fos practicada, tenia una connotació clarament negativa sempre que sortís dels estrets rails marcats per la societat, evidentment influenciada pel catolicisme. Les dones influenciades pels canons de mestressa de casa, pura i perfecta esposa i mare han viscut una sexualitat exclusiva del matrimoni i vista com una obligació del mateix. Els homes, en contra, declaren haver viscut una sexualitat, en molts de casos, prèvia al matrimoni, iniciant-se amb professionals del sexe o relacions esporàdiques. A través d'aquest estudi s'han trobat dones amb reticència a l'hora de contestar preguntes íntimes i homes molt més oberts a parlar de sexe, ja que ho perceben com una necessitat. Els majors, practiquen la sexualitat, però influenciada per la censura social que els va tocar viure en la seva adolescència i amb divergència de visions entre homes i dones.

Introducció

Quan finalitzà la Guerra Civil a Espanya i també a les Illes Balears es va iniciar la construcció de l'estructura del nou Estat. Fonamentalment el franquisme es recolzava en tres pilars: l'exèrcit, el partit únic i l'Església.

Els anys de la postguerra es varen caracteritzar per la repressió. L'oposició al règim durant els anys quaranta fou pràcticament inexistent; la majoria de les organitzacions polítiques i sindicals existents a la Segona República foren eliminades. La "Acción Católica" fou l'única associació autoritzada al marge de la "Falange".

Quant a l'economia de la postguerra a les Balears, destacar les conseqüències de la baixa productivitat i la disminució de les collites que provocaren la fam en amplis sectors de la població que veieren com les seves condicions de vida es degradaven. Això provocà el racionament dels aliments, l'aparició del mercat negre, un augment de l'emigració i l'abandonament del camp cap a la ciutat a la recerca de millores econòmiques. Si bé en la dècada dels anys cinquanta, a les Illes, el fenomen del turisme, la desaparició de la cartilla de racionament i l'augment de la natalitat varen possibilitar la millora de la població.

L'Església, en col·laboració amb la dictadura, va tenir un paper essencial en el terreny tant educatiu com social. El catolicisme tornà a ser la religió de l'Estat i altres cultes no tingueren existència legal. La llei laica com el divorci i el matrimoni civil foren derogades. L'ensenyament de la religió tornà a ser obligatòria, des de l'escola primària fins a la Universitat. En la moral social i privada es va imposar la doctrina de l'Església.

El franquisme dels anys quaranta i cinquanta imposà el seu ordre moral. A partir de 1938 la premsa i l'edició patiren una forta censura. Les pel·lícules produïdes a Espanya devien respectar un codi moral i les que s'importaven de l'estranger eren retocades, tapant els escots, censurant les besades massa apassionades i les escenes que es consideraven escabroses. El nuvis que es besaven en públic podien ser multats, el mateix que els blasfems. A les dones massa maquillades se'ls negava la comunió. A les piscines públiques hi havia separació de sexes. Aquest puritanisme ocultava una profunda degradació moral i un augment de la corrupció i de la prostitució.

Objectiu

El propòsit d'aquest estudi fou avaluar en quin grau les característiques de l'educació escolar, familiar, religiosa i social de postguerra han influït en la sexualitat de les persones que la seva joventut coincidí amb aquest període.

Metodologia

Per tal de dur a terme el nostre objectiu, es va crear un qüestionari amb 29 preguntes. Del qüestionari es podien distingir dues parts importants. A l'apartat A es descriuen les característiques personals del subjecte enquestat, segons: el sexe, edat, estat civil, nivell d'estudis, característiques del centre educatiu i pràctiques religioses. L'apartat B, format per 23 preguntes, algunes amb múltiples respostes, encaminades a determinar: el nivell d'educació sexual rebut en diferents àmbits de la vida de la persona, la forma en què ha expressat aquests coneixements, i el seu nivell de satisfacció en la seva vida sexual.

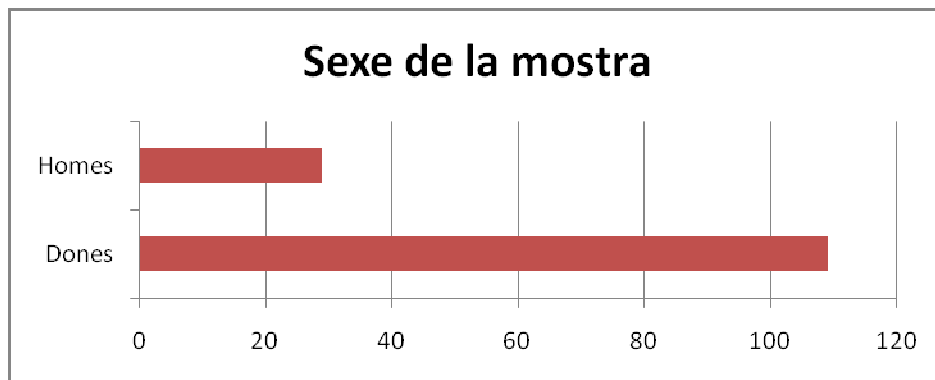
La mostra de l'estudi han estat usuaris/àries que assisteixen a activitats d'esplai de les Llars del Consell de Mallorca, majors de 65 anys i que tenen la suficient autonomia per poder respondre al qüestionari. El motiu de la selecció de la mostra va ser el de poder tenir d'una forma eficaç una gran quantitat de persones majors de 65 anys amb les característiques determinades que requeria l'estudi. El primer pas fou posar-nos en contacte amb els directors/es de les cinc llars del Consell de Mallorca i explicar-los l'objectiu del nostre estudi perquè el poguessin transmetre als usuaris de la llar. Es convocà una sessió demanant a la gent de la llar per realitzar aquests qüestionaris de forma voluntària i prèvia explicació de la intenció de l'estudi i resolució de dubtes. El qüestionari era totalment anònim.

Es varen fer un total de 138 enquestes, distribuïdes de la següent forma: Reina Sofia 18; Lluçmajor 18; Felanitx 40; Manacor 28; Avinguda Argentina 34.

Una vegada recollit el total de les enquestes es varen codificar els resultats i s'analitzaren aquests a través del programa SPSS.

RESULTATS

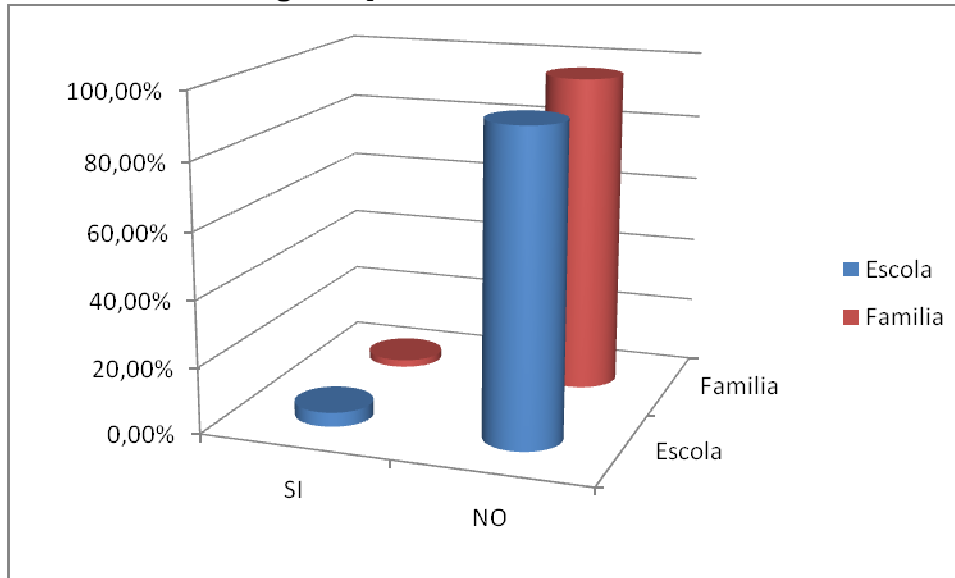
De les 138 enquestes, 109 eren dones (79%) i 29 eren homes (21%). L'edat mínima era de 65 anys pel que es varen enquestar a: 79 persones de 65 a 74 anys, les qual representaven un 57,2% de la mostra; 52 persones de 75 a 84 anys, que representaven un 37,7% del total de la mostra; i 6 persones de 85 fins 94 anys que representaven un 4,3% del total de la mostra. De tota la mostra, el 49,3% estava casat/da, el 42,8% era viudo/a, el 5,9% solter/a i un 2,2% separat/da. El 60% del total dels enquestats assistiren a l'escola pública, mentre que el 34,8% anaren a l'escola privada i un 5,2% no contestà. Els dos rangs d'estudis més marcats foren estudis elementals, amb un 47%, seguit amb uns estudis de grau mitjà amb un 33,3%. Sols destacaren amb un 2,9% persones que estudiaren batxillerat i un 3,6% amb estudis universitaris. De les 138 que participaren a l'estudi, 105 es declaren catòliques practicants (76,1%) i 26 persones com a catòliques no practicants (18,8%). No hi va haver cap de les altres persones que identificqués altra religió i 7 persones no contestaren (5,1%).

Descrivint l'apartat B, s'intenta descriure el grau d'informació rebuda sobre temes d'educació sexual en diferents àmbits. Davant la pregunta de si varen rebre algun tipus d'informació sobre educació sexual a l'escola, un 92,8% respongué que no, davant un 4,3% que respongué que sí (el 2,9% restant no va respondre). No hi hagué diferència significativa segons sexe (92% de les dones i el 93% dels homes contestaren que no reberen cap informació). Els resultats són semblants si

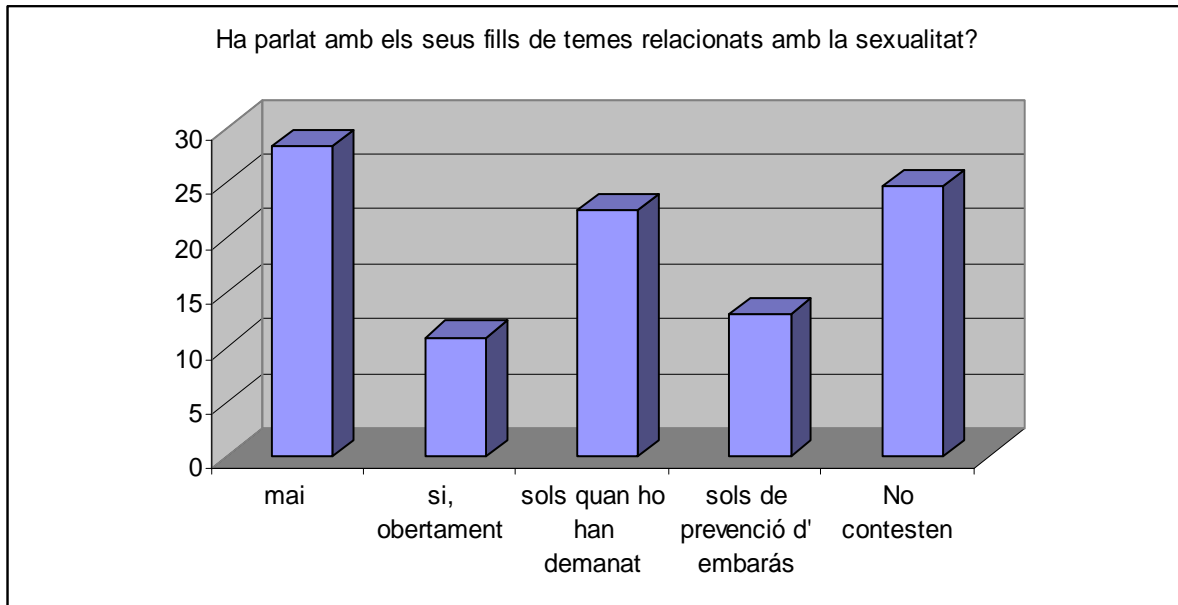
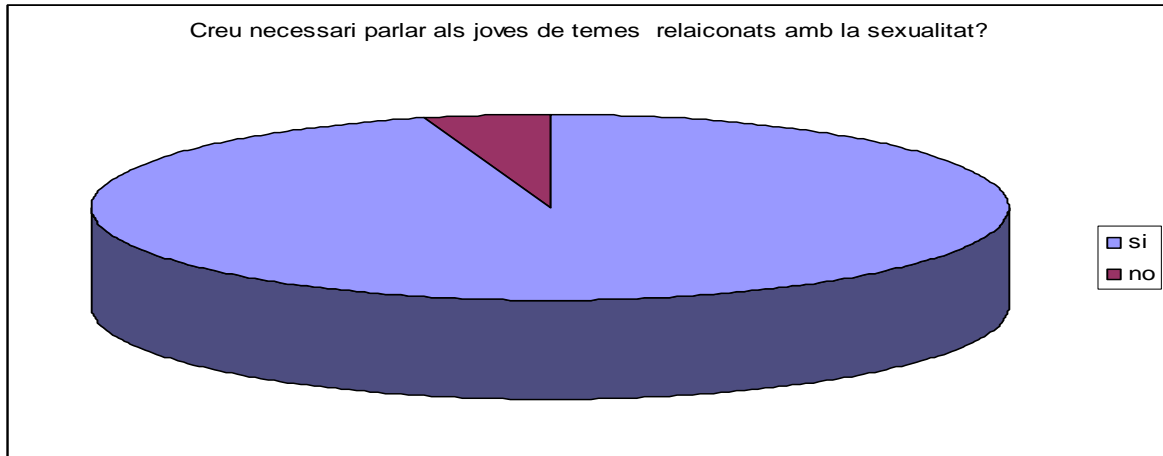
s'analitza segons la tipologia de l'escola (el 97,9% d'escola privada i el 91% d'escola pública afirmen no haver rebut informació).

Varen rebre algun tipus d' informació sobre sexualitat?

Entrant en l'àmbit familiar, es veu com la sexualitat era un tema pràcticament impronunciable, ja que el 96,4% dels enquestats comenten no haver xerrat obertament del tema dins el seu entorn familiar. Del total de les dones enquestades, un 96,3% respongueren que no davant aquesta qüestió i un 96,6% dels homes. Tant el 95% dels homes com el 75% de les dones manifesta que els seus pares no els assessoraren en cap aspecte de la sexualitat durant la seva joventut. Encara que amb dades molt baixes, un 13%, es pot destacar que a les dones es parlà de mètodes de prevenció de l'embaràs i temes d'iniciació sexual. El 92% dels enquestats assegura que a l'Església tampoc reberen assessorament sobre temes sexuals.

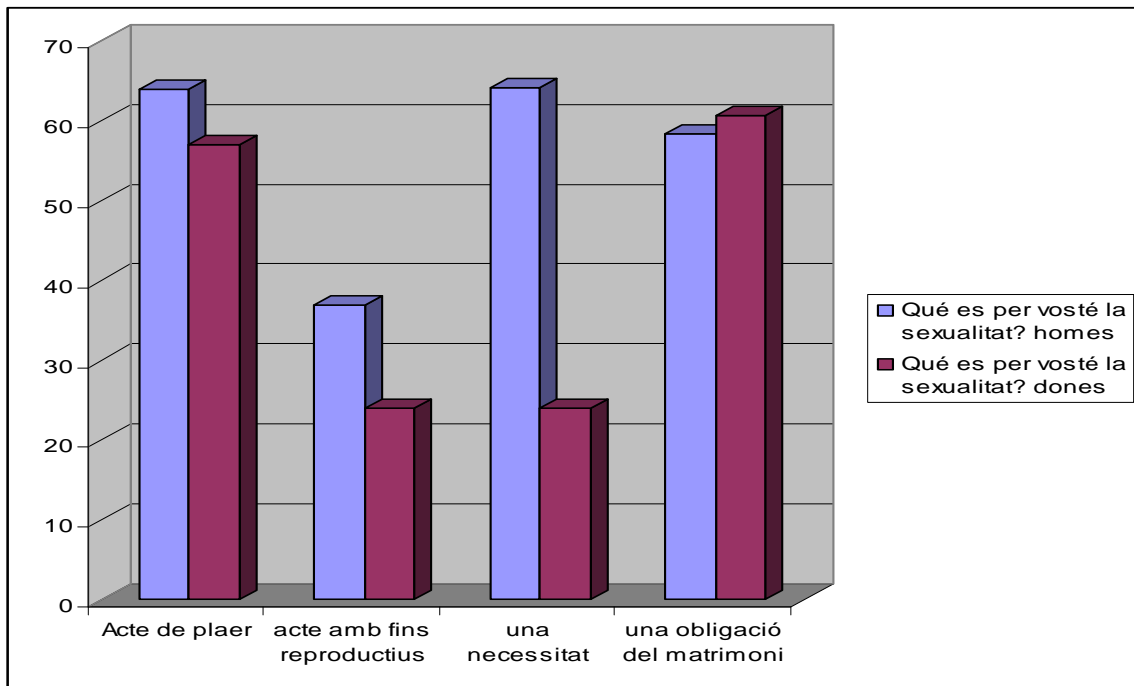
A pesar de la pràcticament nul·la informació rebuda en temes de sexualitat durant la joventut d'aquestes persones enquestades (dècades dels 40 i 50) sols uns 58,7% no es mostra satisfet davant aquesta manca d'informació. En canvi, un 24,6% es mostra sentir-se satisfet davant la informació (34% dels homes davant el 22% de les dones). Un 16% no contestà a la pregunta, destacant les dones en la seva majoria. De les persones que no estaven satisfetes amb la informació rebuda, el 92% d'elles manifesta les causes perquè no reberen cap tipus d'informació sobre el tema. A l'actualitat el 95,5% del mostrari total pensen que és important que a dia d'avui s'informi als joves sobre temes relacionats amb la sexualitat. En contraposició a aquesta manifestació, sols el 10,9% confessa haver parlat amb els seus fills obertament sobre temes sexuals. El 28,3% comenta no haver parlat mai amb temes sexe amb els seus fills; el 22,5% sols haver parlat quan els fills els ho demanaren; el 13% manifesta sols haver parlat sobre tema d'embaràs i el restant 24,6% no contestà.

Quant a la pregunta de si solen parlar de temes sexuals amb amics es pot apreciar que la resposta més marcada (37%) és que ho fan ocasionalment. Hi destaquen els homes amb un 58.6% davant les dones amb un 31'2%. El 25% manifesta no parlar-ne mai sobre el tema, sent més comú en les dones (28%) que en els homes (13%). El 21% dels enquestats va preferir no contestar la pregunta (el 24% de les dones i el 10'3% dels homes), destacant que la majoria dels que no han contestat són catòlics practicants. Per últim, apareix el 15'9% de les persones majors de 65 anys que manifesten parlar amb freqüència de temes sexuals amb els amics (14% de les dones i els 17% dels homes enquestats), destacant que la major part són catòlics no practicants. Els resultats són semblants, encara que augmenten

lleugerament davant la pregunta de si es parla de sexe amb la parella. Sols el 21% manifesta parlar molt freqüentment de sexe amb la parella. El 43% manifesta parlar-ne poques vegades i sols l'11'7% confessà no haver-ne parlat mai del tema. Les diferències entre si haver assistit a escola pública o privada ha influït sobre aquests temes no ha resultat massa significativa.

El qüestionari, a partir de la pregunta 14, és de caràcter més íntim i conseqüentment es veu un increment de les persones que deixen de contestar les preguntes, majoritàriament dones. Per poder definir què és la sexualitat es donen a escollir múltiples respostes. El 64% del enquestats creu que la sexualitat són besades, carícies i abraçades, sent la resposta més comuna tant en homes (77,3%) com en dones (60,7%). El 53% de les persones enquestades pensen que la sexualitat es basa en el coit, destacant els homes amb un 69,2% davant el 50,7% de les dones. Una resposta clarament diferenciada per sexes, és la de relacionar la sexualitat amb la masturbació, ja que el 42,9% dels homes relaciona sexualitat-masturbació, mentre que tan sols un 10'3% de les dones ho creu així. Com a resposta manco marcada és la que relaciona la sexualitat amb les fantasies eròtiques, sols marcada per un 13% i divergent clarament segons el sexe: 42% dels homes i un 7,9% de les dones.

A la pregunta de quin és el fi que es pretén aconseguir amb les relacions sexuals, el 60% de les persones enquestades (58% dels homes i 60'6% de les dones) pensa que les relacions sexuals són una obligació del matrimoni; el 58% dels enquestats també creu que és un acte de plaer (64% dels homes i el 57% de les dones). Destacant que un 64'3% dels homes creu que l'acte sexual és una necessitat davant el 24% de les dones enquestades. A la resposta de si el fi de les relacions sexuals és la reproducció, ho han marcat el 37% dels homes i el 24% de les dones.

Les persones casades són les que han valorat més les relacions sexuals com un acte de plaer, marcant la resposta en un 69%.

El 78,3% dels enquestats ha tingut relacions sexuals en contraposició a un 2'9% que manifesta no haver mantingut relacions sexuals. Important a destacar que un 22.9% de les dones no contestaren la pregunta front a un 3.9% dels homes.

Quan es tracta de parlar de la primera relació sexual, hi ha una diferència significativa entre el que pensen homes i dones. S'identifica que sols el 37'9% dels homes han tingut la seva primera relació sexual amb la seva esposa; en canvi el 75'2% de les dones enquestades han tingut la seva primera relació sexual amb el seu espòs. El 27% dels homes enquestats confessà haver tingut la seva primera relació sexual amb una professional del sexe i el 17,2% amb una parella anterior al matrimoni. En aquest cas, sols el 9% de les dones declara haver tingut la seva primera relació sexual en una relació esporàdica. Destaquem que el 23,9% de les dones no han contestat aquesta pregunta; contràriament, tots els homes enquestat han marcat alguna de les possibles respostes.

Indistintament de sexe o de definir-se com a catòlic practicant o no practicant, el 63% dels enquestats creu que és necessari tenir una parella estable per mantenir relacions sexuals.

El 69% dels homes declara haver tingut relacions sexuals abans del matrimoni, en confrontació amb el 71% de les dones, que manifesta haver arribat verge al matrimoni. La declaració de pràctica religiosa no marca diferències significatives entre haver tingut o no relacions sexuals prèvies al matrimoni. Destacar que hi segueix havent un 20% de les dones que prefereix no contestar la pregunta. El motiu que atribueixen per no haver mantingut relacions sexuals abans del matrimoni és, en un 79,7%, que creien que era socialment incorrecte.

El 79% del homes enquestats declara haver tingut una vida sexual satisfactòria davant un 48,6 % de les dones (s'ha de tenir en compte que el 23% de les enquestades no han contestat la pregunta). El 44'8% dels homes enquestats declara tenir relacions sexuals en una freqüència setmanal, davant el 30,3% de les dones declara tenir una vida sexual nul·la en la actualitat. Tan sols el 3,4% dels enquestats masculins marca la mateixa resposta. Davant aquesta pregunta s'ha incrementat el nombre de dones que no han contestat (30%), mentre que els homes enquestats han respost alguna de les opcions.

A la pregunta de si les persones enquestades assistirien a un curs d'educació sexual en l' actualitat, el 44,8% dels homes i el 21,1 de les dones manifesten que hi han participat.

Conclusions

Durant les dècades dels anys 40 i 50 el tema de la sexualitat era un tema ocult. No hi havia cap tipus d'informació sobre temes d'educació sexual a cap dels àmbits de la vida d'una adolescent de l'època. Indistintament de l'escola on s'estudiava, ja fos pública o privada, els continguts en la matèria seguien sent nuls. L' escola, la parròquia, la societat i ni tan sols la família preparava els adolescents per un tema tant important com era les primeres relacions sexuals, els mètodes de prevenció de l'embaràs o de transmissió d'infeccions sexuals. Davant aquesta nul·la informació, actualment les persones que a la dècada dels 40-50 eren adolescents, el 92% declara no estar content amb la informació rebuda ja que la qualifiquen d'inexistent.

La majoria dels nostres majors enquestats pensa que és molt important que els joves tinguin tot tipus d'informació sobre la sexualitat. A pesar de pensar-ho, confessen que la majoria d'ells sols han tractat temes de sexe amb els seus fills quan ha estat estrictament necessari o quan ells els ho han demanat. Mai han tingut converses obertes sobre el tema, pel que han seguit propagant el tabú sobre la sexualitat. D'igual forma, no es mostren molt oberts a l'hora de parlar del tema amb els amics o amb la mateixa parella, encara que els homes manifesten parlar-ne més que les dones.

La major part de les persones enquestades creu que la sexualitat no es limita al coit, sinó que donen molta importància al contacte físic, com les besades i les carícies, creient en una sexualitat més sentimental. A pesar de la sexualitat més afectiva, els homes mallorquins enquestats creuen en una sexualitat més oberta que inclourien tant la masturbació com les fantasies eròtiques. Per ordre de prioritat, els homes defineixen les relacions sexuals com una necessitat, seguidament d'un acte de plaer i una obligació del matrimoni. Les dones enquestades no lleven importància a l'obligació que creuen que comporten les relacions sexuals dintre del matrimoni, seguit del pensament que relaciona la sexualitat amb un acte de plaer, però amb molt manco quantitat pensen en ella com en una necessitat. Tant homes com dones, indistintament de definir-se catòlics practicants o no, no destaquen per pensar que el matrimoni té uns fins reproductius, però sí destaquen per pensar que és necessari tenir una parella estable a l'hora de mantenir relacions sexuals.

La diferència de resposta segons el sexe es fa evident segons les preguntes que adopten un cert grau d'intimitat: hi ha un increment notable de dones que deixen de contestar el qüestionari. Contràriament, els homes enquestats segueixen contestant independentment del grau d'intimitat de les preguntes.

Segons els resultats de l'estudi i la bibliografia consultada, es pot concloure que aquest pudor a parlar de temes sexuals, encara que sigui de forma anònima, té a veure en coincidir la maduresa d'aquestes dones amb una censura de les expressions sexuals. Els cànons ideals de la fèmina dels anys de postguerra, la definien com una dona servidora, casta fins al matrimoni, submissa a l'home i perfecta mare i esposa donant resposta a totes les necessitats de la casa. Tots aquests estereotips ben marcats juntament amb la manca d'informació i visió negativa del fenomen de la sexualitat són els que han influït en què la majoria de dones no tingués relacions sexuals abans del matrimoni, donant la seva principal raó a què era socialment incorrecte. Per altra banda, els homes, en la seva majoria, sí reconeixen haver tingut relacions sexuals prèvies al matrimoni, ja fos relacions esporàdiques o amb professionals del sexe, aferrant-se a la vivència de la sexualitat com una necessitat. Les creences religioses també pareixen importants, seguides al temor d'un embaràs no desitjat, però sobretot era la influència social que etiquetaria la jove embarassada com una deshonra per a la seva família.

Agraïments

Aquest estudi ha estat possible gràcies a la col·laboració de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials, a l'equip directiu i especialment als directors de les Ilars de Felanitx, Reina Sofia, Avinguda Argentina, Lluçmajor i Manacor. A més, agraïm molt especialment la col·laboració dels socis de les Ilars que participaren voluntàriament en les respostes de les enquestes. Per altra banda, agrair l'ajuda del professor de la

Universitat de les Illes Balears, el Dr. Lluís Ballester i especialment la direcció de la investigació de la professora de les Illes Balears la Dra. Antònia Martín Perdiz.

Bibliografia

Articles

- Figueral Vidal, Lourdes. Sexualidad en los ancianos. ¿La construcción de un mito?. Revista ROL de Enfermería núm. 145
- Álvarez Gallego, Encarna Reborada Morillo, Gloria y Vázquez Piñeiro, Andrés. Psicosexualidad en el anciano. Una propuesta educativa. Enfermería geriátrica, Revista Rol de enfermería núm 138.
- Artigas, Berta; Gallo Estrada, Julia; Ferrer de Sant Jordi, P.; i Vidal, Clara Aspectos de la sexualidad de las personas mayores. Enfermería Clínica. 1997. Pàgs. 97-101.

Monografies

- Pérez, Joseph. Historia de España. Editorial Crítica. Barcelona. 1999.
- Casanovas Camps, Miquel Àngel. Història de les Illes Balears. Editorial Moll. Palma. 1998.
- Aveni Casucci, M.A.; i cols. Afectividad y sexualidad en la ancianidad. Editorial Fundació Caixa de Pensions, 1989.
- Otero, Luis . La sección femenina_ Editorial. Edaf, 1999
- López Sánchez, Félix i Olazaba, Juan Carlos. Sexualidad en la vejez. Editorial Piramide S.A.,1998
- Nieto Piñeroba, Jose Antonio. La sexualidad de mas personas mayores en España_ Madrid: Instituto Nacional de Servicios Sociales, 1995.
- García Fernández, José Luis. La sexualidad en la Tercera Edad. Editorial Fundación BBVA,1994.

Sords, Índia i Fundació Vicente Ferrer: mescla expressiva i visual

Alícia Serra Montblanch,
Intèrpret de Llengua de Signes

Anantapur és una ciutat situada a l'estat d'Adhra Pradesh, a l'Índia. És una d'aquelles ciutats plenes de llum i color. Malgrat la fam i la brutícia, és una ciutat tan dura com especial. Surts al carrer i hi ha molta gent. La ciutat vessa vida i esperança malgrat la falta de recursos que pateixen. Les dones enlluernen amb els seus espectaculars i elegants 'sharis' de colors vius i alegres.

I entre totes aquestes dones, en trobam tres de sordes fent feina a un taller d'artesanaria de la Fundació Vicente Ferrer (FVF). I és que anàvem a això, a conèixer de primera mà la gran tasca que fa la FVF i concretament i de manera molt especial, amb el col·lectiu de les persones sordes. Com es varen posar de contentes les dones sordes en veure'ns

signar. Ens contaven com havia canviat la seva vida des que FVF els havia donat l'oportunitat de fer feina en aquells tallers. Al principi era complicat entendre'ns ja que elles utilitzen la llengua de signes telegu i és diferent de la nostra, però acabarem entenent-nos i el més important, comunicant-nos! I tot gràcies a aquesta llengua visual, la llengua pròpia de les persones sordes, la llengua de signes. Ens contaven que ara les respecten més. Abans, per ser dones i, el que és pitjor, sordes o discapacitades no gaudien de cap classe de respecte. En alguns casos, no tenien ni drets que nosaltres considerem bàsics, depenent de la casta a la qual pertanyien... Però gràcies a FVF la seva situació havia canviat, els havien donat una oportunitat. Les seves cares reflectien esperança i felicitat.

El següent contacte no va trigar en arribar. El dia següent, FVF ens havia organitzat una marxa ciclista amb un grup de nins i nines sords. A Mallorca, una setmana abans, havíem participat en una marxa ciclo-solidària a benefici de FVF. Tot va ser idea d'en José Luís, un mallorquí sord que recorre el món en la seva bicicleta amb l'objectiu de sensibilitzar la societat sobre les necessitats de comunicació que tenen les persones sordes de tot el món i la importància que té la llengua de signes en l'eliminació de les barreres de comunicació. I que hi ha més bonic que compartir amb aquests infants sords, per als quals havíem pedalat una setmana abans, una ruta en bicicleta per l'Índia? Va ser una experiència meravellosa. Hi havia tants de sords signant! Et feien tantes preguntes! Què gran és la comunicació. Gràcies a ella aprenem, compartim, sentim, en definitiva, vivim. Sense comunicació estaríem aïllats, no podríem viure. Però aquests infants tenien un sistema de comunicació que els permetia practicar l'art de la comunicació, la llengua de signes. Vivien!

El trànsit de l'Índia és una vertadera bogeria. Unes quantes generacions, antigues i modernes, s'uneixen en un mateix espai i temps per crear un ambient únic. Has d'anar en compte en travessar el carrer perquè no t'atropelli un carro, una moto, una bicicleta o un 'richau' (espècie de mototaxi) o un cotxe. Qualsevol transport imaginable és possible a l'Índia. I no hi ha problema d'espai, sembla que ja és ple el 'richau' per exemple, però continua pujant-hi gent, encara que s'hagin d'asseure un damunt l'altre. I, és clar, no ens hem d'oblidar de les vaques, que gaudeixen de quedar-se enmig de la carretera, o els porcs o les mones que travessen sense que t'ho esperis... Però damunt de la bicicleta, amb tots aquells infants sords al voltant, amb un somriure als llavis, irradiant felicitat, t'adones que dins de qualsevol caos sempre hi ha calma. I així, entre rialles, arribam sense contratemps al nostre destí: un col·legi d'infants sords. Quina no va ser la nostra sorpresa quan vàrem descobrir 600 al·lots sords que ens rebien i ens donaven la benvinguda. Quanta alegria. Ens oferien tot el que tenien. Com menys tenen, més

els permetia practicar l'art de la comunicació, la llengua de signes. Vivien!

donen. Vàrem dinar amb ells i després vàrem gaudir d'un festival que havien organitzat pels seus 'amics espanyols'. Jo em demanava com podia ser que aquells nins tenguessin tanta riquesa lingüística? No és que la llengua de signes sigui pobre, tot al contrari, és un de les llengües més riques que conec, però a Mallorca s'utilitza un sistema oralista per a l'educació de les persones sordes i la majoria d'elles tenen una pobresa lèxica i comunicativa important. És un mètode molt complicat per a l'infant sord profund ja que consisteix a llegir els llavis al professor, amb la dificultat que això comporta. Jo ara mateix no seria capaç de seguir una classe, encara que fos de primària, fent lectura labial, i això que consider que domín la llengua oral i conec molt de vocabulari. És massa difícil. I aprendre amb aquest sistema, tal i com ho fan la majoria de persones sordes del nostre país és una tasca gairebé impossible. Per això, tal vegada, fa dos anys va arribar a la UIB la primera al·lota sorda profunda.

A Anantapur, malgrat la falta de recursos i gràcies a la magnífica feina de la FVF, els infants sords reben una educació de qualitat en llengua de signes. I els resultats es veuen a llengües, igual que a les escoles bilingües (llengua oral – llengua de signes) que hi ha en algunes comunitats espanyoles.

Gaudim de l'espectacular festival que ens havien preparat i, el dia següent, sota un sol abrasador, participam en la manifestació que s'organitza, igual que a Espanya, pel Dia Mundial de les Persones Sordes, només que aquest any, vàrem fer renou des de l'Índia perquè tant les persones oients d'Espanya com les de tot el món escoltin per un dia un col·lectiu silenciós i invisible la resta de l'any.

Vàrem fer molt de renou, especialment amb tambors, junt als quals grups de sords ballaven al ritme de les seves vibracions.

Els països rics vivim en l'abundància i la tudam moltes vegades, sense adonar-nos de a quanta gent podrien beneficiar les nostres sobres...

L'Índia és un país molt dur, ple d'esperança, i que li ofereix a tots aquells que la visiten. Si hi ha voluntat tot és possible. Per a les persones sordes concretament, transmet un missatge claríssim:

'UN MÓN SENSE BARRERES ÉS POSSIBLE'

**Els projectes migratoris de les dones
No s'han quedat a casa.
Segona part¹**

Rosa González

cap del Centre Municipal de Serveis Socials Est
de l'Ajuntament de Palma

4. EL PROJECTES MIGRATORIS DE LES DONES. NARRACIONS I ANÀLISIS

4.1. descripció de l' estudi.

Revisant la bibliografia hom percep clarament una imatge molt esbiaixada d'aquest tema. Molta, fa part d'una visió androcèntrica; una altra part, recull la idea que hi ha projectes propis de dones segons l'origen.. Finalment, altres estudis són generals i se centren majoritàriament en l'àmbit laboral.

Així i tot, hi ha poques veus de les pròpies dones i molt poca bibliografia identificant que les perspectives del seu projecte migratori engloba el seu preprojecte, la seva realitat i el seu futur. És possible identificar en els projectes estratègies emancipadores i apoderadores?

El meu propòsit es dotar aquestes paraules del següent significat :

¹ La primer part d'aquest treball forma part de la revista Alimara núm. 53.

Definició de projecte: En el sentit d'acció planificada de cara al compliment d'un objectiu, pot tenir diferent fases, dificultats o reconversions. Per Antonio Izquierdo "el projecte migratori és una disposició d'ànim que cobreix tot el procés... actituds, expectatives..." (2000:226).

Definició d'estratègies: Les estratègies són les pràctiques que fan els individus encaminades a l'obtenció d'objectius orientats a la maximització dels recursos (Crow, 1989:16). Es diu que les dones es veuen obligades a desenvolupar pràctiques socials que exigeixen un elevat component de càlcul i de previsió per gestionar una àmplia varietat de necessitats. Pot ser conscient o inconscient.

Emancipadores: Es refereix a tota acció que permet a una persona accedir a un estat d'autonomia, de cessament de subjecció a alguna autoritat o potestat. Els individus exerceixen poder, segons les seves relacions de dependència i autonomia, i la família no és neutra. La societat ha de poder permetre aquesta autonomia.

Apoderadores: Desenvolupar el seu potencial. Accés de les dones als recursos i la presa de decisions, tant individuals com col·lectives, i a aconseguir que es percebin a elles mateixes capacitades i legitimades per ocupar un espai en la presa de decisions. S'incentiva quan es fomenten l'autoconfiança, la seguretat per prendre decisions, fer canvis i resoldre problemes.

Hipòtesi: els projectes migratoris de les dones poden representar estratègies emancipadores i apoderades.

Objectius

1. Conèixer biografies migratòries de dones immigrants. Conèixer com qualifiquen el seu projecte migratori de forma general i lligat al seu lloc d'origen. La seva veu.
2. Conèixer si en el seu projecte migratori hi ha elements d'apoderament i emancipació des d'una perspectiva de gènere
 - en el seu projecte migratori;
 - en les seves circumstàncies actuals;
 - en el seu projecte de futur.Quines estratègies pròpies i familiars s'han posat en marxa
 - quant a la seva família extensa en el lloc d'origen;
 - quant a la seva parella, en relació a les noves parelles;
 - quant als fillsde forma general i lligat al seu lloc d'origen?
3. Conèixer com mantenen els seus lligams en el seu lloc d'origen.

4.1.1. Metodologia

Per això, es faran entrevistes semiestructurades a tres dones emigrants residents en el municipi de Palma. Són dones d'origen extracomunitari, amb càrregues familiars i d'entre 25 i 45 anys.

El seu origen : Colòmbia, Marroc i Nigèria.

En el disseny de les entrevistes s'establiran quatre grans blocs:

- a) Situació prèvia a l'emigració.
- b) Situació posterior a l'arribada, amb influències provinents tant del lloc de destí com d'origen.
- c) Projecte de futur.
- d) Valoració del seu procés migratori.

Cadascun dels blocs inclourà una bateria de preguntes mínimes seguides d'altres qüestions destinades a clarificar el significat.

L'anàlisi del contingut es farà del tipus descriptiu i es treballarà mitjançant la categorització de la informació obtinguda i mitjançant indicadors i/o establint relacions d'associació, equivalència, oposició, etc.

4.1.2. Àrees d'una entrevista semiestructurada

1) Procés premigratori

- o Motivació (motiu al·ludit), expectatives.
- o Moviments familiars.
- o Quin grau de coneixement previ tenen del lloc d'arribada, país elegit.
- o Xarxa a l'Illa.

És important també situar o marca què implica aquest projecte migratori. Claudia Pedone afirma que *"viatjar, en nombrosos casos, implica acabar de qualque manera amb la submissió a l'autoritat del pare, germans i/o marit"*; a més, *"viatjar és vist com una possibilitat per rompre amb les normes establertes des de les relacions de gènere dominades pels homes"*.

2) Qüestions que pugin servir de guia per apropar-nos a la situació actual en el país de destí

- o Àmbit laboral, treball no remunerat (domicili- dedicació).
- o Estatus.
- o Àmbit cultural.
- o Àmbit econòmic.
- o Àmbit familiar: qui emigra primer, qui després, relació marit, control de la natalitat, millora del benestar de la família a partir de la seva arribada al lloc de destí.
- o Fills: qui es preocupa de la situació escolar dels menors, cura ...
- o Àmbit de salut (psicosomàtic): millora de l'autoestima, dols (distància amb familiars o fills: viatges/ regals/ fotos).
- o Cercle de relacions.

Influències en el lloc d'origen:

En paraules de Falicov: "...La migració no constitueix una experiència que pertany únicament a qui abandona el país".

- o Han arribat més familiars al lloc de destí? De quin gènere?
- o Com queda la relació amb la família extensa?
- o Com queda la relació econòmica amb la família extensa?
- o Ha millorat el benestar de la família extensa des de la seva arribada al lloc de destí?

3) Preguntes guies de la seva visió de futur del seu projecte migratori

- o Retorn.
- o Reagrupació.
- o Indecisió.
- o Decisió d'establir-se de forma definitiva.

4) Valoració del seu procés migratori

- o Com qualifica el seu projecte d'immigració.
- o Què li ha suposat: adjectius.

4.1.3. Anàlisi

Context de procedència de les tres entrevistades

De forma conscient no em vaig dirigir a cap col·lectiu amb el que tingués cap relació de feina, perquè considero que el fet de ser entrevistades en un context de treball social i "com un cas" fa que la predisposició a col·laborar estigui més condicionada; normalment accedeixen amb un desig de cobrir l'expectativa del professional. Per altra banda, personalment, no volia impregnar l'entrevista de la meua forma habitual d'entrevistar des del treball social on la relació pot ser molt jeràrquica.

Les tres entrevistades provenen d'entitats i associacions d'immigrants.

Les tres hi han participat de forma voluntària.

No tenien cap tipus de vinculació amb l'entrevistadora, per tant, no s'ha seleccionat la història personal per tal que donés resposta a la hipòtesi plantejada.

Referent al temps d'entrevista: hem dedicat una mitjana de dues hores entre el primer contacte i el desenvolupament de l'entrevista.

El lloc de les entrevistes ha variat però sempre en espais coneguts per elles i que podien resultar més acollidors: sales de les associacions, el propi locutori de la tercera entrevistada i sempre en moments que no poguéssim ser molestades.

Les tres entrevistes han estat gravades i transcrites per a aquests treball.

L'idioma, sens dubte, ha estat un element diferenciador de les entrevistes. En la segona entrevista he comptat amb la col·laboració de la presidenta de l'associació de dones magribines que ha col·laborat com a intèrpret.

Expresso el meu agraïment més sincer a aquestes persones que, de forma desinteressada, han col·laborat i m'han fet aprendre.

Breu descripció de les tres històries

Així es cobriria el primer objectiu, que és conèixer les històries bibliogràfiques.

Primera entrevistada

Situació prèvia: "Luci". 33 anys, d'origen colombià. Té 7 germans i es va casar a Colòmbia. En els primers moments del seu matrimoni estudiava i treballava. Ella defineix la seva família com de classe mitjana. Al seu pare li diu el "toderó". És qui duu els doblers a casa i té amb ella un vincle emocional fort. Defineix la relació amb son pare com molt estreta i se sent molt valorada per la seva família. El seu home prové d'una família acomodada. Va projectar la seva immigració dins un context d'aventura i de nous camins. Ella formula que el projecte migratori no és seu perquè no el va iniciar. Però per altra banda, va gestionar el viatge del seu home (va demanar els doblers a la seva amiga), també el seu i ha facilitat la immigració posterior d'un germà i una germana.

Situació actual: Duu 10 anys a Palma. Ja ha fet varies visites al seu país. Actualment treballa d'administrativa, tot i que conserva alguns domicilis on neteja. Manté l'economia separada del seu home argumentat que és per continuar donant suport a la seva família i per al seu projecte de retorn comprant una casa pròpia. Té una nina de tres anys.

Projecte de futur: La seva motivació es crear una empresa i marxar amb una casa pròpia al seu país amb la seva nina. Ha estudiat català. A nivell cultural, comenta el

tema dels valors diferents pel que fa a la "llibertat". Es defineix com una dona amb empena estigui on estigui.

Valoració: Valora de forma positiva la seva immigració perquè té la seva filla i ha pogut ajudar la seva família. Té expectatives d'aconseguir el seu objectiu, que és muntar una empresa, estudiar, comprar una casa i tornar a la seva "terra". Manté relacions amb colombians i pocs mallorquins. Participa en una associació d'immigrants.

Segona entrevistada

Situació prèvia: "Saliha", 38 anys, d'origen marroquí. Té 10 germans, és divorciada i va tenir una filla d'aquesta primera relació. Es van separar després de molt aguantar la situació i en una situació límit i pels delictes del seu exmarit. Al Marroc, els seus pares coneixien la família de seu actual home; ella no el coneixia. Com ella diu, "es va casar amb un home que vivia aquí; s'havia de casar, era el seu futur. "...volia refer la seva vida".

Situació actual: Té un nin de tres anys, no ha trobat la parella que esperava i es troba tota sola amb dificultats econòmiques. Ella defineix la relació amb la seva família extensa com a molt bona. Se sentia valorada per la seva família (el divorci va ser un element encoratjador). No fa 3 anys que és a l'Illa i encara no ha pogut fer cap visita al seu país. El seu home feia anys que residia a Palma. Diu que no la valora; té 10 anys més que ella i volia fills. No té cap familiar a l'illa. Ara mateix es cuida de la llar. Tots i saber espanyol, es troba bloquejada i no el parla. Es defineix com una dona sense felicitat perquè a la seva terra era valorada, estudiava espanyol, feia un curs prelaboral, no tenia problemes econòmics. Aquí no és valorada i ha perdut aquests valors; se sent en perill pel tema de la documentació.

Projecte de futur: Ella afirma no tenir projecte de futur; l'únic que vol és donar un futur millor als seus fills. No té relacions properes -comença a relacionar-se amb una associació- però es troba diferent a les altres dones que estan "contentes per ser a Europa i per la llibertat... menjar i beure".

Valoració: Qualifica la seva migració com un espai sense felicitat i per donar un futur millor als seus fills.

Tercera Entrevistada

Situació prèvia: "Mary", 29 anys, d'origen Nigèria. Prové d'una família nombrosa. Diu que a Nigèria estudiava i estava preparant-se per treballar. El seu home ja vivia a Palma, la va conèixer a Nigèria i es van casar. Diu que a la seva família és la mare qui manté el treball i a la resta de la família, malgrat que la visió de les dones és que estiguin al domicili amb els fills.

Situació actual: Duu 6 anys a l'Illa. En els primers moments va treballar de forma irregular i ara ha posat un negoci, un locutori. Té dos nins. Malgrat les possibles diferències de criteri que pugui tenir amb el seu home, valora que li dona suport amb els nins; pot estudiar i pensa que al seu país possiblement les famílies haurien intervingut abans. Diu que una de les dificultats és l'idioma i les dificultats per la documentació. Parla d'un procés que ha durat un o dos anys i de lluita. Ha estudiat català.

Projecte de futur: El seu projecte és promoure una altra empresa, estudiar i després plantejar-se el seu tercer fill, una nina. Amb la seva família extensa es

planteja suport mutu: enviar doblers, que puguin venir a l'illa donant suport al seu projecte. Fa referència a dones de la seva família.

Valoració: Ara mateix valora molt positivament el seu projecte migratori. Se sent espanyola.

Comentari de les tres entrevistes. Aspectes generals

- Es tracta de tres situacions totalment desiguals pel que fa a l'origen, temps, condicions de l'estada, relacions, etc.
- Les tres assenyalen la llegua com un vehicle de proximitat o de dificultat, així com alguns aspectes culturals.
- El seu projecte està vinculat a la figura masculina, però la forma de desenvolupar-lo i de plantejar-se el futur crea diferències.
- En la cura dels menors, sembla que, llevat de la dona marroquina, hi ha cert repartiment de cara als menors.
- Són dones amb formació; el tòpic d'una immigració inculta i empobrida no es compleix.
- El valor que atribueixen al futur dels fills està més present en la dona colombiana i marroquina que en la dona nigeriana.
- Totes mantenen vincles amb la seva família extensa. La dona colombiana ofereix suport a la seva família; la marroquina rep suport emocional de la seva família; la nigeriana planteja una estratègia de suport recíproc (ella envia doblers i pot rebre el suport per a la cura del seus fills de la seva germana petita).
- Totes assenyalen el valor del treball. Com constata Constanza Tobio, treballar representa per a les dones i les mares d'avui un factor clau en la recerca de la independència individual i la construcció d'una nova identitat.
- El factor temps d'estada: en les dues dones que porten més temps, la valoració és més positiva. L'entrevistada d'origen colomiana parla del "procés emocional" i la persona d'origen nigeriana del procés d'adaptació lingüístic.
- Especialment dues de les entrevistades al·ludien a la situació de dol per la família i pels amics; per la llengua i per la cultura; dol per l'estatus (en l'entrevistada colombiana i la del Marroc) i dol per la terra.
- Inseguretat i sensació d'indefensió. En les dificultats per l'obtenció de la documentació, hi és present sensació com si fos un fet delictiu.
- L'espai domèstic: la llar segueix sent responsabilitat femenina.
- Associacions: les tres tenen alguna relació amb alguna associació.
- Nous projectes liderats per elles. Dues de les entrevistades han trobat la seva ubicació a partir de la seva autopromoció amb idees d'empreses pròpies. Aquestes alternatives laborals els permeten no estar vinculades a contractes eventuais i els dona cert apoderament.
- Quant a les hores d'atenció a la família i la cura dels menors. He utilitzat com a referència l'estudi de família i parentiu de la professora Maria Antònia Carbonero, *"Interseccions de gènere i classe en las estratègies de cura de la UE"*.

Efectivament, en una situació d'hipergàmia (la dona marroquina) hi ha una gran desigualtat en la cura dels menors. La dona declara dedicar tot el seu temps al menor; l'home només hi dedica unes 6 hores setmanals per sortir de passeig.

En les altres dues situacions, la dona colombiana i la nigeriana (homogàmia), la cura dels menors és més equitativa quant a l'home en el cas de la dona Nigeriana.

Per altra banda, efectivament, trobant-se en una situació d'homogàmia i sobretot sense xarxa familiar, l'atenció del menor es fa a través de la contractació de serveis. Però hi ha diferències: mentre que la dona nigeriana ha contractat a través de coneguts una dona per a la cura dels menors, la colombiana està utilitzant els serveis d'una escoleta.

No obstant, el nombre d'hores que dediquen als seus fills és menor que les que apareixen referent a Espanya en l'estudi de Carbonero (dades de 2001) abans esmentat "*Interseccions de gènere i classe en las estratègies de cura de la UE*":

Dona marroquina: tot el temps.	La seva parella: 6 hores setmanals
Dona nigeriana: 27 hores a la setmana	La seva parella: 17 hores setmanals
Dona colombiana: 35 hores a la setmana	La seva parella: 21 hores setmanals

En la situació de les dones nigeriana i colombiana si computem les hores d'atenció dels menors i atenció de la llar, ens trobem davant dues situacions de doble jornada laboral de la dona.

La dona Colombiana hi dedica un major nombre d'hores en els dos conceptes, llar i cura del menor, que la dona nigeriana.

- Les diferències culturals. Dues de les entrevistades al·ludien a la llibertat, "*libertinaje*", "*aquí todo el mundo pasa ...*".
- El seu projecte de futur.
Dona colombiana: vol tornar a la seva terra amb una carrera, una casa comprada amb el seus doblers i la formació d'una empresa. "*He aterrizado pero con la idea de volverme*".
Dona marroquina: es planteja continuar a Mallorca pel futur dels seus fills.
Dona nigeriana: es planteja continuar a Mallorca i se sent d'aquesta terra.

ASPECTES PARTICULARS DE CADA UNA DE LES ENTREVISTES

Aquest apartat intenta respondre als objectius 2 i 3

Entrevista número 1

Reflexions sobre el seu projecte migratori.

Sembla que ella sent que el seu projecte es comença a desenvolupar a partir de la seva ubicació a l'illa i el finalitza quan pugui fer realitat el seu projecte de futur, que és el retorn: "*...se irá cuando tenga la casa; no puedes irte como si hubieras perdido el tiempo*".

Ella va posar en marxa el projecte d'"aventura" del seu home, va aconseguir els doblers i ella va gestionar el seu reencontre a l'illa després de tres mesos de la seva partida. "*No me quedé quieta a que él mandara a por mi y fui yo la que me moví*". Ha acollit el seu germà i la seva germana. Una altra dona li va facilitar la ubicació: "*fue la que me dió la mano para irme*".

Parla de la seva capacitat: "*era mi proyecto terminar la carrera, empezar a trabajar y ganar mucho dinero... y bueno, en un futuro montar una empresa*". "*Porque me hubiese dedicado a trabajar.... pero no, yo no vine sola, no pienso*

sola...ya estaria allà... no he hecho mayor esfuerzo...". "...yo creo que ya era así... yo soy una persona que me gusta valerme por mi misma".

L'estratègia del treball que ella ha elaborat és donar temps a la requalificació de la seva categoria laboral. És conscient d'una progressió: *"empiezas de cero... haces trabajos que la gente no quiere... por que si fuera de otra manera el choque sería más fuerte para la gente de aquí".*

Parla de com s'ha modificat l'ideari del projecte: *" vas a coger un dinero y te vas a ir", pero "vives aquí y gastas aquí".*

Aquesta dona ha establert una interessant estratègia d'independència a través de la separació econòmica. El valor econòmic és el que la fa funcionar a curt termini d'una manera independent de cara a la relació amb la seva família extensa i a llarg termini pot permetre que pugui establir un estalvi per comprar la seva casa i redefinir el seu futur en la seva terra. L'estratègia no ha estat sumar ingressos. *"Cada uno cubre la mitad de los gastos, yo no te pido para qué lo haces y tú no me pides para qué lo hago...".*

És un valor molt important per a ella la família i els amics propers. Idolatra son pare, *"el podero"* pel seu valor econòmic, emocional i de cohesió familiar.

Pensa en un retorn d'èxit a la seva terra i amb la seva nina. *"Carro, beca y casa".*

Pel que fa a la seva cultura, dóna valor al fet familiar i suport mutu.

Parla de la realitat del seu país quant a homes i dones: *"el 80% de los hombres trabaja y no deja trabajar a la mujer".*

Pel que fa a la societat que s'ha trobat : *"...hay mucho más libertinaje... todo el mundo pasa... allá todo el mundo está encima".*

Manté de forma constant els lligams amb la seva família extensa, no té un rol de supeditació, ha afavorit el projecte migratori de dos dels seus germans.

Sembla que se situa com una família més associativa a partir de la seva relació amb la cura de la menor i l'administració econòmica. No obstant, s'hauria d'haver aprofundit més en la gestió de la llar tot i que sembla que la porta ella.

Las relacions són administrades a partir dels seus contactes.

Aquesta dona està exercint una independència a nivell econòmic i de projecte de futur. És una persona autònoma i té clar el seu objectiu a assolir. No hi ha una causalitat a través del projecte migratori, ja que aquesta posició de recerca laboral i d'estatus possiblement l'hagués exercida al seu país d'origen, però en aquests moments està potenciant totes les estratègies possibles per prendre les seves decisions i potenciar totes les seves capacitats.

Entrevista número 2

Família de tipus conjugal dependent. Es tracta d'una situació d'hipergàmia. Aquesta dona i la seva família desenvolupen un esquema tradicional de relació sobre la cura dels menors i de la llar.

Pel que fa a la feina, en aquesta situació es produeix una bretxa de gènere i cultura.

És una dona que no té estatus econòmic ni social. En el llibre d'Eva Evers *"Mujeres en la Frontera"* comenta l'autora que la condició social en la societat marroquina es mesura tenint en compte la situació civil de la dona -casada, fadrina- les circumstàncies del seu home, la seva situació econòmica, les condicions de l'habitatge, les propietats individuals i la reputació moral. La moralitat com a una adhesió a les normes. El prestigi femení està lligat a l'estatus econòmic i

social, i vinculat a la moralitat i respectabilitat de la dona. El prestigi, segons Evers, és un element important per l'anàlisi de gènere.

Aquesta dona ha patit un divorci en una societat que no veu bé aquestes situacions. Migrant volia *"retomar otra vida, esperando que sea mejor, y lo ha hecho, venir aquí porque estaba su marido"*.

En aquests moments no té cap espai orientat a la seva família, no pot rebre el suport de la seva mare ni germanes, depèn del seu home. La seva realitat econòmica i social fa que romangui en el seu domicili gran part del temps.

Dins la seva cultura, els valors són el matrimoni i la família, i ara per ara aquesta és la seva comprensió.

No se sent identificada amb les altres dones que només estan contentes per ser a Europa, per la llibertat. No oblidem que la seva motivació era la parella, família, estatus social i econòmic. *"No se mezclaba mucho con otras mujeres... están en Europa por el Futuro y tienen más libertad... no valoran también la relación de pareja"*.

Les seves normes culturals i religioses, la manera tradicional de vestir-se, el vel, segons ella fan que no es trobi valorada per al món laboral. És una dona intel·ligent i pensa que no es valora la capacitat sinó la imatge.

Per altra banda, hi ha un codi subjacent per no culpar el seu home de forma explícita. En aquest moment hi ha certa resignació.

L'única esperança de vida diferent és la vida dels seus fills. *"No ve futuro aquí"; "no sueña"; "... por ellos [els seus fills] está aguantando"*.

És una dona que cerca espais més íntims de relació i encara no els ha trobat. En l'intercanvi podria valorar més les seves capacitats i posar-les en acció.

Aquesta dona va prendre una decisió –divorci de la seva primera parella– que en la nostra societat hagués estat valorada de forma diferent. El seu bagatge cultural no permet que li doni un valor adequat: va fer una acció contra la norma social degut al seu malestar i al de la seva família.

Continua amb els seus lligams amb la seva família extensa. No sembla una situació de subordinació, sinó de suport emocional.

Les famílies amb un sol perceptor i en llars de poca qualificació, tenen més probabilitats d'estar dins els llindars de pobresa. És on es veu més una permanència més precària. No hi ha independència econòmica.

Aquesta dona té potencial per tenir independència a nivell social però es troba en una situació d'aïllament i depressió; es troba en terra de ningú. Podríem dir que el divorci és una situació de força però aquí es troba limitada. Els seus recursos depenen de la seva parella.

Té un gran pes la seva situació emocional, que és de decepció: *"no ha encontrado la pareja que esperaba"*; pèrdua d'estatus: *"allí tenía una vida mejor"*; pèrdua d'autoestima: *"le consultan en todo", "con una pareja que no la valora"*; pèrdua de projectes de futur: *"aprendió castellano... hizo un pequeño proyecto de coser"*; *"no ve ningún futuro aquí"*.

Des del meu punt de vista, aquesta dona va elaborar una estratègia dins el seu context per aconseguir un benestar fora de la seva terra, arriscant molt a nivell emocional. És una dona valorada per la seva família extensa i que malgrat el seu estat actual ella es valora com a intel·ligent i capacitada. Ha de desenvolupar el seu potencial.

Està en camí tot i que el seu punt de partida planteja grans dificultats. La possibilitat d'aquests viatge pròxim al Marroc i la seva documentació, juntament a

les accions formatives i de suport ofertes per l'associació (està inscrita a castellà i Informàtica) podem ser el camí.

Entrevista número 3

A diferència de les dues anteriors situacions, el seu projecte se situa en el present i amb objectius de futur, ja que vol quedar-se a l'illa.

Les seves estratègies passen per ser conscient que el seu potencial és la formació, l'idioma i els estudis, i la seva empenta de cara a potenciar empreses pròpies. Veu un camí de suport als nouvinguts.

La seva situació de formació, de treball, permet que aquesta dona es mantingui amb "certs nivells" d'autonomia per decidir el seu futur formatiu.

L'estratègia formativa és una decisió pròpia de cara a un futur millor. Aquesta decisió de formar-se suposa un esforç a valorar. Quan els homes estudien correspon a una estratègia familiar; però quan les dones estudien correspon a una estratègia individual.

Vol posar en marxa una estratègia de suport familiar en la cura dels seus fills: la mare d'ella, o la seva germana.

L'estratègia d'eficàcia econòmica a través de la creació d'un negoci provoca poder de cara a la parella i recursos per tenir certa independència i plantejar-se el seu futur sense límits.

Aquesta dona ha prioritzat l'idioma com a camí per aconseguir el seu objectiu, que és la seva estada i el seu futur en aquesta terra.

Referent a la comparativa de cultures que fa, planteja:

- A Nigèria: *"en mi país, las mujeres estudian más que los hombres". "... dicen a las mujeres que sus cosas tienen que estar en casa, cuidar a los niños, no tiene que ver con el mundo laboral y eso". "... hasta los 25 no salí de casa". "... allí. si tienes dos hijos, la gente te mira como si no tienes nada". "... hay muchas interferencias, se meten en la pareja".*
- A Mallorca: *"En Mallorca... he viajado a Madrid, a Valencia...". "... ha sido muy difícil, la gente de África no sabemos castellano". "...la gente mayor no le gusta verte... se entiende, es gente mayor...". "...es un país que nos ha dado la vida a mucha gente".*

El seu projecte de futur és propi: *"yo soy española...me siento como en familia...por esto todo lo estoy haciendo, ya tengo mi casa, mis estudios y todo...". "Me falta tener esta carrera y ya está".*

Quant a la relació amb la seva parella, especifica que li dóna suport per estudiar i certa atenció als menors. *"Es que tengo ganas de estudiar y gracias a Dios mi marido me da esa oportunidad... porque hay muchas mujeres que quieren y no tienen apoyo".*

La seva gestió de suport per la cura del seus fills amb familiars femenins, ens fa plantejar que es tracta d'una situació de fet no igualitària en la parella; sembla que es tracti d'una situació de doble jornada laboral de la dona.

Aquesta dona fa patent la manca de recursos fora de la família per a la cura dels menors. L'increment d'igualtat de gènere pot significar més desigualtat per la dona, si aquests procés no ve acompanyat d'un règim de benestar i retribucions.

La seva relació amb la família extensa comença a ser de reciprocitat, ja que ella envia doblers i així l'ajudaran amb els seus nous projectes. La seva comprensió és

que sa mare és qui lidera la família, qui té feina i qui s'encarrega de tot: "*tiene trabajo estable, y le salen las cosas bien, todos dependen de ella*".

COMENTARI FINAL

El que s'extreu d'aquest estudi és que realment sí que hi ha un cert apoderament i autonomia per part d'algunes d'aquestes dones. Mesurar què hi ha de trets personals i què ha generat el procés migratori és difícil.

La motivació del treball per mi segueix tenint un valor per dos motius: **la invisibilitat i la manca de reconeixement**. Aquesta manca de reconeixement, com diu Fraser (2000), no va lligat tant sol a representacions culturals, sinó també està explícit en les institucions en la distribució de recursos.

Per què la invisibilitat de les dones? Per què la invisibilitat de les dones immigrants? La resposta té a veure amb un dels eixos del debat teòric d'aquests darrers anys: l'absència de reconeixement o el "fals reconeixement". No vull caure dins la "ceguesa del tema gènere". Penso que s'ha de cercar un equilibri i visibilitzar el que fins ara ha estat invisibilitzat; s'ha de crear un nou sistema de valors. Aquesta invisibilitat en els sectors més vulnerables, com la dona immigrant, és encara més gran. Per altra banda, l'atribució de responsabilitats familiars situa les dones en una posició de partida molt desigual. Hem de tenir en compte que és el marc social que les rep, allò que les invisibilitza, independentment dels països de partida.

Una altra forma de veure el procés migratori de les dones és no voler imposar un model únic per elles. Com diu Dolores Juliano, sembla que per identificar la seva occidentalització han de prendre una posició cultural o una altra, però les persones ens reformulem contínuament. És possible que la seva estratègia sigui no rompre amb la societat d'origen per aconseguir els seus objectius de gènere, sinó ampliar els marges propis de cada una. És tracta d'un procés personal i únic, i amb canvis parcials o redefinicions.

Les polítiques socials que s'han de portar endavant són "polítiques de presència" que assegurin la possibilitat de tenir la veu de les dones. L'idioma ha de ser una barrera a rompre i proporcionar serveis per a totes les dones-famílies, (escoles, canguratsges, fórmules del tipus banc del temps, habitatges compartits) per poder sortir del treball domèstic -de la cura dels menors- i estimular la formació, i per aquelles que ja la tenen facilitar l'accés al seu perfil professional. La dona ha estat un gran descobriment pel sistema dels microcrèdits i per la formació d'empreses. Per altra banda, l'associacionisme ha de ser més plural. El camí és que les dones que treballin puguin tenir un salari per poder mantenir-se ella i els seus fills (rol de proveïdor).

Com hem vist, dues de les persones entrevistades tenen inquietuds per formar empreses, possiblement per rompre amb la precarietat dels contractes eventuais i les feines poc estimulants.

Les persones que estem en contacte amb població immigrada de fa poc coneixem el valor que té la informació i guiatge inicials.

S'ha de reflexionar sobre el model de societat que estem instaurant i realitzar els canvis pertinents. Treballem des d'òptiques massa tancades, cap a societats monoculturalistes o que "juguen" a la intraculturalitat. És possible que amb això estiguem provocant "reclusió microsocial, endogrups". Les societats diverses i multiculturals requereixen uns altres esforços: els drets i les exigències son cares

de la mateixa moneda. La dicotomia entre ciutadans i estrangers és un fet; conviu un llenguatge de ciutadà amb la paradoxa de categories de ciutadans amb exclusió explícita i, més encara, en el cas de les dones.

Ha estat important escoltar el valor que elles donen al seu projecte migratori, car això podria ser un començament per una feina posterior molt interessant.

L'ambició d'aquest treball és equilibrar i permetre un reconeixement de la situació de les dones immigrants i els seus projectes migratoris, que possiblement tinguin més semblança que diferència amb el projectes dels homes, però ha de ser una situació vista, reconeguda, representada i gestionada.

BIBLIOGRAFIA

Aparicio Gómez, Rosa (2003) . *Mujeres inmigrantes: prisionera del género*. Aula Intercultural. 5th International Congress "Women: migrations and intercultural dialogue".

Callejo, Javier. (1998). *Grupos de discusión: introducción a una práctica de investigación*.

Carbonero Gamundí, Maria Antònia (2007). *Familia y parentesco : intersecciones de genero y clase en las estrategias de cuidado en la UE*. Universidad de las Islas Baleares. (Inédito)

- *Familia y parentesco. Políticas Públicas ciudadanía y genero. (2007-2008)*.(Inédito)

Domínguez Fuentes, Juan Manuel. *La mujer inmigrante en Malaga*. VIII Beca de Investigación. Màlaga.

Evers Rosaner, Eva. (2004). *Mujeres en la Frontera. Tradición e identidad musulmanas en Ceuta*. Barcelona: Alborán. Bellaterra.

Fraser, N y A. Honneth (2006) *¿Redistribución o reconocimiento?*. Ediciones Morata. Madrid.

Gregorio Gil, Carmen (2003).*Mujeres de un solo mundo: globalización y multiculturalismo*. Universidad de Granada.

Informe de sostenibilidad en España 2005. *Indicadores de igualdad de oportunidades y desarrollo (índice de desarrollo de género)*.

Izquierdo Escribano, Antonio (2000). *El proyecto migratorio de los indocumentados según genero*. Papers 60, 225-240.

Juliano, Dolores (1998). *Las que saben*. Cuadernos inacabados 27. Horas editorial

Miquel Novajra, Alejandro (2004). *Inmigración, discriminación laboral y estratificación*. Universitat de las Islas Baleares. Prof. Antropología Social.

- *La negación de la ciudadanía: movimientos migratorios y extranjería*.

- *Construcción social de la diferencia. El sexo y la edad*.

Normas APA para citar información bibliográfica.

Observatori Municipal d'Igualtat (2008). *La població immigrants al municipi de Palma*. Ajuntament de Palma.

Observatori Municipal d'Igualtat (2008) . Unitats de convivència al Municipi de Palma. Ajuntament de Palma.

Oso Casas, Laura. *Migración y mercado de trabajo*. Coruña. Facultad de Sociología.

Pearson Ruth . *El género cuenta en el desarrollo*.

Perez, Clara.(2003). *Las inmigrantes en la prensa: victimas sin proyecto migratorio*. Mugak, núm. 24.

Soriano Miras, Rosa Maria. *Autopercepción subjetiva de la inmigración: la mujer marroquí*. Granada: Departamento de Sociología. Universidad de Granada. (Inédito)

Sub, Astrid. *Estrategias de intervención y reivindicación política. Asociacionismo de mujeres inmigrantes entre asistencialismo y Empowerment*. Libre Mujeres de un solo mundo.

Tobio, Constanza (2005). *Madres que trabajan. Dilemas y Estrategias*. Madrid Cátedra.

Valcarcel, Amelia (1997). *La política de las mujeres*. Madrid, Cátedra.

- *Feminismo y poder político*.

Zabala González, Begoña (2004). *Mujeres inmigrantes. Algunas consideraciones desde el feminismo*. Bilbao. (Inédito)

Els Premis del Consell de Mallorca a la Solidaritat es van crear l'any 2008 amb la finalitat de reconèixer i destacar l'esforç del treball social que persones i entitats realitzen per ajudar a les persones més vulnerables a satisfer les seves necessitats bàsiques, tant aquí a Mallorca com als països menys desenvolupats. El Consell de Mallorca els convoca anualment a través de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials, amb la col·laboració del Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació.

L'acte de lliurament de la tercera edició dels Premis del Consell de Mallorca a la Solidaritat, es va dur a terme al Teatre Principal de Palma, emmarcat un any més dins les celebracions de la Diada de Mallorca. Va comptar amb la presència de la presidenta del Consell de Mallorca, Sra. Francina Armengol; el conseller de Benestar Social i president de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS), Sr. Jaume Garau; el director de serveis socials i vicepresident de l'IMAS, i president del jurat dels premis, Sr. Jesús Mullor; i el president del Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació, Sr. Joan Font, que van entregar els premis a les diferents candidatures guardonades, amb una dotació econòmica de 3.000 euros cada una.

Es va retre una menció especial als 50 anys de treball en el món de la cooperació a Mans Unides.

Durant l'acte, el conseller Jaume Garau va presentar el llibre "De la Beneficència a l'Estat del Benestar. La Història dels Serveis Socials a Mallorca", editat pel Consell de Mallorca i que pretén fer un recorregut per les diferents institucions i entitats que han treballat en aquest àmbit des del segle XVI fins al segle XX. Totes les persones que van assistir al lliurament dels premis varen rebre una còpia en format digital d'aquest llibre.

Van assistir-hi aproximadament unes 750 persones.

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit municipal a la trajectòria personal i/o professional

El jurat decidí premiar

Antònia Roig Mas

Candidatura proposada per la Comissió de Justícia i Pau de Mallorca

Antònia Roig Mas, nascuda a Sant Joan, té 81 anys i és Germana de la Caritat. Ha dedicat tota la seva vida a l'atenció a les persones desfavorides. L'any 1952 comença a treballar a les Minyones i, des de fa més de 36 anys, està al servei de les persones marginades.

De 1979 a 1984 combina el servei de les Minyones amb l'organització i cura de la cuina de la població marginada atesa als Puig des Bous.

Des de 1984 treballa a temps complet al Puig des Bous, els matins com a responsable de la cuina i els horabaixes, amb dos monitors més, al pis, com a tutora de quatre persones que viuen al carrer.

El 1993 deixa el Puig des Bous i passa a la finca de Son Ribas. Hi treballa des de llavors, de manera pràcticament gratuïta, perquè sols rep

una gratificació que oscil·la entre els 90 i els 100 euros per a les despeses d'autobús i mobilitat, que ella acostuma a reinvertir en despeses per a la casa o la comunitat terapèutica.

Amb el temps, va entendre que no es podia limitar a treballar com a cuinera per a les persones marginades, sinó que ho havia de fer amb elles, mitjançant els treballs diferents que la cuina suposa i que les ajuden a aprendre, a participar i a col·laborar.

Des dels anys 90, doncs, s'introdueix i s'intensifica a Son Ribas l'ajuda terapèutica, modalitat que suposa l'intent d'un veritable treball de reconstrucció de les persones que allà conviuen. A la comunitat terapèutica tot està organitzat sobre la base de torns de feina als sectors de neteja, de manteniment, de bugaderia, de jardineria o de cuina. Des de llavors, ella reforça el sector de la cuina, creant una escola-taller. L'equip de la cuina s'encarrega d'organitzar les comandes, de planificar i de cuinar els menús de cada dia per a una vintena de persones. Antònia Roig acompanya les persones residents, desfetes per l'alcohol i les drogues, en la seva tasca de recuperació i reconstrucció física, psíquica i moral.

Des de novembre de 2005, els horabaixes, dona suport, com a tutora, a quatre d'aquestes persones marginades amb les que comparteix pis i els recursos, sempre escassos, per front a les dificultades que presenten.

Avui dia, acudeixen a Son Ribes moltes persones no marginades, que han perdut la feina, o han tancat la petita empresa, o disposen sols d'una pensió no contributiva, en el millor dels casos, per la qual cosa, sense ser exclosos socials es

troben en risc d'exclusió. Antònia ha estat sensible als canvis i els sap donar una mà i la seva estimació.

Antònia, amb el seu servei callat, amorós i quotidià, ajuda a un conjunt de persones que no tenen cabuda en els paràmetres dels centres oficials d'acolliment.

Justícia i Pau de Mallorca decidí presentar la candidatura d'aquesta dona perquè considera que és un exemple a tenir en compte; perquè és una de tantes persones que, des de l'anonimat més gran, prescindint de declaracions i de protagonismes, amb el desconeixement de la societat de les illes, dediquen anys i anys de la seva vida, en silenci i amb una constància exemplar, al servei dels més desvalguts i socialment exclosos.

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit municipal al projecte o servei desenvolupat per una entitat privada de caràcter no lucratiu.

El jurat decidí premiar l'

Associació Pa i Mel

Candidatura proposada per l'Ajuntament de Sa Pobla.

L'associació Pa i Mel és una entitat, sense ànim de lucre, que neix l'any 1996 i que intervé en l'àmbit social per atendre el col·lectius més desfavorits.

El seu objectiu principal és desenvolupar tot tipus de programes, accions i mesures encaminades a millorar el nostre entorn i atendre les necessitats socials dels sectors i col·lectius més vulnerables, treballant contra la discriminació i l'exclusió social, per la igualtat de oportunitats, la inserció i la convivència. El col·lectiu de persones a les quals va dirigida la seva activitat són menors, adolescents, joves, famílies, dona, immigrants, discapacitats i tots aquells col·lectius que es troben en situació de necessitat..

Els àmbits en els quals actuen són:

- **La prevenció:** amb infants i joves, mitjançant programes de temps lliure, activitats de reforç escolar, programes de seguiment i d'inserció.
- **La sensibilització:** mitjançant intervencions a les escoles i campanyes puntuals.
- **La formació:** adreçada a pares, professors, professionals del camp social, dones immigrants, etc.
- **La participació:** per guiar els infants i joves en l'aprenentatge a modificar el seu entorn com a ciutadans actius i participatius.

- **La recerca:** elaboren estudis sobre la situació dels col·lectius amb els quals intervenen.

- **La cooperació internacional:** Pa i Mel treballa en el camp de la immigració i fa cooperació a Àfrica. Essent el continent d'arribada majoritari a Sa Pobla, és el més adient.

Des dels seus orígens fins ara, l'entitat s'ha anat desenvolupant i ha ampliat l'àmbit de actuació, sempre a partir de l'evolució de la nostra societat, adaptant-se als canvis constants i intervenint en aquells sectors i col·lectius que més ho necessiten.

L'associació du a terme un programa preventiu infantojuvenil durant l'estiu per atendre aquest col·lectiu quan els pares treballen en el sector de l'hoteleria. Aquest programa, any rere any, s'ha anat perfeccionant fins arribar a ser un recurs indispensable al municipi. S'ha ampliat als altres períodes de vacances escolares (Nadal i Pasqua).

La realitat social va canviant contínuament; l'arribada de noves persones ha plantejat la necessitat de crear noves estructures i formes d'intervenció dins un municipi rural i una comarca prou diversa de Mallorca.

Des de 2001 l'associació treballa amb la immigració amb el objectiu de facilitar la convivència, d'afavorir una inserció plena i de promoure la igualtat d'oportunitats per a tots. D'aquí van néixer diversos projectes i estudis des de diferents àmbits.

Els programes de sensibilització entorn a la diferència a les escoles, anomenat Kif-Kif, treballa la convivència a les aules. Durant l'horari lectiu, es fan dinàmiques i reflexions entorn als valors, la diferència, les habilitats socials, etc., amb l'objectiu de "rompre barreres" de tal manera que els alumnes puguin superar la distància psicològica i educativa que els separa dels seus companys, d'adquirir hàbits de treball, de millorar la capacitat de concentració, entre d'altres.

Durant el curs escolar, Pa i Mel ofereix un espai per a alumnes d'ESO en el qual es fa suport escolar i tècniques diverses que permeten l'accessibilitat i l'interès per als llibres; tècniques d'animació per desenvolupar la participació al màxim; jocs de simulació, per aportar una percepció des del que sent un personatge determinat en una situació donada, utilitzat en particular per a l'aprenentatge en la conducta en les relacions humanes; tècniques de presentació per tal de donar seguretat als joves i posar-los en valor; tallers ocupacionals, per treballar l'expressivitat i la creativitat. Tot això intentant crear un ambient en el qual els joves se sentin segurs i que les seves necessitats seran satisfetes, i un lloc flexible i imparcial en el tractament dels diferents alumnes.

Pa i Mel està formada pels seus treballadors. Aquests son supervisats per la junta directiva, que no treballa per a l'entitat. Qualsevol bestreta de dobles ha d'anar autoritzada per la junta directiva. La comptabilitat la porta una gestoria externa.

Pa i Mel aposta per una societat futura participativa i implicada, ja des de les edats més joves. Es duen a terme diversos programes adreçats a joves basats en la seva responsabilitat i la seva participació activa. L'exemple clau d'aquest treball el trobem en el projecte "La ciutat dels infants", projecte de participació infantil en el qual els infants tenen veu i vot per modificar el seu poble i proposen i elaboren elements de millora any rere any. També és en aquest sentit que es

basa la gestió del casal de joves de Sa Pobla, que du a terme l'entitat, fent costat a l'impuls dels joves en la seva creació i assessorament i ajudant-los a autogestionar el casal.

Des de l'entitat aposten per la formació com a eina per millorar les intervencions dels educadors i així actuar millor i sensibilitzar el nostre entorn. En aquest àmbit es fa la formació adreçada a professionals dels diferents àmbits de la educació: monitors, professors, en temes com el treball amb la diversitat, detecció de situacions de risc, creativitat, etc. i als pares mitjançant l'organització de grups de pares entorn a temàtiques específiques i mitjançant el projecte d'intervenció primerenca 0-3 anys amb mares i fills amb especials dificultats quant a pautes educatives.

Amb aquestes actuacions, l'associació Pa i Mel vol intervenir activament dins l'àmbit social a fi d'intentar compensar les diferències que per causes familiars o socials afecten els col·lectius més vulnerables. Pa i Mel aposta per una generació futura sana, per una infància on es potenciïn la participació i l'educació en valors i per una societat de convivència.

Col·labora amb l'Ajuntament de Sa Pobla, l'Institut Mallorquí d'Afers Socials, el Govern de les Illes Balears, la Direcció General de Joventut, la Direcció General de Menors i família, la Direcció General d'Immigració, la Direcció General de Cooperació, i l'Institut Balear de la Dona.

La seva web és: <http://perso.wanadoo.es/paimel/capres.htm>

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit municipal al projecte o treball de difusió informativa o de sensibilització, en format audiovisual, electrònic o imprès

El jurat otorgà el premi al projecte:

"Àfrica a l'Escola, l'Escola a l'Àfrica",
de l'ONG Santa Maria sense Fronteres

Candidatura proposada per l'Ajuntament de Santa Maria del Camí

L'ONG Santa Maria Sense Fronteres durant el curs 2009/2010 ha promogut un apropament a la cultura africana a través del projecte de sensibilització i educació per la cooperació "*l'Àfrica a l'escola, l'escola a l'Àfrica*", amb el suport de moltes entitats i persones. El projecte té com a objectius afavorir el diàleg i la participació intercultural, estimar i compartir les nostres diferències, despertar l'interès per la cooperació al desenvolupament, millorar les instal·lacions de l'escola africana Kabafita a través del treball conjunt de dues escoles, l'africana i la mallorquina CP Melcior Rosselló i Simonet. En definitiva, aprendre a cooperar, cooperant!

Per aquesta finalitat han realitzat activitats i han creat els diversos materials didàctics i de sensibilització: tallers, quadernet de treball, llibre solidari, web, vídeo del projecte, exposició i la jornada solidària.

La web de l'ONG és www.santamariasensefronteres.org.

La pàgina web del projecte <http://africaiescola.jimdo.com> presenta el seu seguiment i es poden descarregar tots els materials de sensibilització.

S'han fet tres tallers, que han estat la peça clau del projecte per afavorir un coneixement més ric de la geografia, la cultura, l'economia, el medi, la música, la dansa, els jocs i el paper de la dona a l'Àfrica. 250 alumnes han passat pels tres tallers, dels quals se n'han fet 30. Han treballat conjuntament amb l'Associació de Malians a les Illes Balears, els quals s'han encarregat d'impartir aquests tallers, prèvia formació per part del voluntaris de l'ONG, treball que ha contribuït a la inserció social i econòmica del col·lectiu d'immigrants a Mallorca. A més a més, l'escola ha integrat el projecte "l'Àfrica a l'escola, l'escola a l'Àfrica" al seu currículum del curs 2009/2010.

Cada alumne ha comptat amb un quadernet de treball que recull activitats complementàries.

- Taller "De viatge a l'Àfrica de la mà d'una dona". Una dona africana amb una gran maleta plena de records, de robes, d'olors i fotos, amb una carta dels alumnes de l'escola Kabafita... gràcies a ella, els alumnes i professors s'han adonat del rellevant paper de la dona i de la gran proximitat

geogràfica que hi ha amb el continent Africà.

- Taller "Música i dansa africana". S'ha entrat en contacte amb la música africana i amb la seva importància per transmetre la cultura, amb els materials naturals dels instruments, amb els ritmes que fan bategar el nostre cor. Tots els nins i nines han tocat i ballat amb el balafó, un curiós instrument de percussió.
- Taller "Jocs africans". S'ha explicat la importància del joc a l'Àfrica, on es juga per afavorir les relacions socials i per desenvolupar la imaginació i l'estratègia. El joc és un entreteniment per gaudir amb amics i familiars. Els alumnes, professors i monitors africans han jugat a un aualé gegant (wari en mandinga) i n'han construït un de petit, reutilitzant materials.

El llibre "**Quatre retocs**" construït entre dues cultures per aprendre a construir un món millor. Na Caterina Valriu, escriptora i professora de la UIB, va col·laborar amb el conte "Quatre retocs" basat en dues llegendes, una africana titulada "Per què la ratapinyada no és un ocell" i de la llegenda mallorquina "Per què les abelles en picar se moren". Nuria Cohen va realitzar la traducció a l'anglès i la il·lustradora i membre de l'ONG, Nívola Uyá ha realitzat la direcció d'art i composició de les il·lustracions.

El desembre de 2009, els cooperants de l'ONG Santa Maria sense Fronteres van viatjar a Gàmbia per compartir una setmana de feina amb els professors i alumnes de l'escola Kabafita. L'objectiu era treballar conjuntament en l'elaboració del conte il·lustrat. Els cooperants (professionals de les arts plàstiques) van impartir classes de pintura: teoria del color, principals tècniques com aiguades, puntillisme, degradats, etc. El març de 2010 es van fer els tallers de pintura amb els alumnes de 5^è del CP Melcior Rosselló i Simonet. Així doncs, per a l'elaboració de les

il·lustracions han comptat amb la participació 85 nins i nines de les escoles Kabafita (Brikama, Gàmbia) i CP Melcior Rosselló i Simonet (Santa Maria del Camí, Mallorca). El resultat és un llibre bilingüe (català/anglès), un llibre solidari per millorar les instal·lacions d'una escola africana, doncs el 100% de la recaptació es destinarà a les obres de millora.

El vídeo "***l'Àfrica a l'escola, l'escola a l'Àfrica***", de 10 minuts de durada, realitzat per cooperants de l'ONG i col·laboradors, ensenya el treball realitzat amb les dues escoles per a la realització de les il·lustracions del conte "Quatre retocs", i mostra el contrast de les dues comunitats educatives, sensibilitzant sobre la necessitat de treballar solidària i conjuntament. L'entrevista realitzada a l'equip directiu de l'escola africana Kabafita resulta d'interès per la situació que planteja i les reflexions al voltant de la cooperació. El vídeo es va visionar a l'acte de presentació amb crítica molt positiva. Actualment qualsevol usuari mallorquí i de qualsevol part del món el pot veure a través de la pàgina web del projecte.

L'exposició consta de 7 panells que recullen les principals fites del projecte i reflecteixen el procés de treball en el conte "Quatre retocs". L'exposició està a disposició de les entitats, i ja ha estat exposada al celler Macià Batle, al CP Melcior Rosselló i Simonet i a la seu de l'ONG.

És un projecte participatiu d'educació i sensibilització per a la cooperació, on els destinataris de la sensibilització i cooperació són part implicada i motors de la pròpia cooperació. És innovador pel fet de tractar-se d'un projecte de sensibilització que acaba convertint-se en un projecte realment de cooperació (dos en un, millorant l'eficàcia i autofinançament) i per la metodologia participativa intergeneracional i intercultural (diferents edats, diferents cultures, i diferents sectors implicats: econòmics, socials, educatius i institucionals).

És un projecte de qualitat per a la integració de la perspectiva de gènere en el programa de tallers (10 tallers "De viatge a l'Àfrica de la mà d'una dona"), per la combinació de diferents canals de comunicació i sensibilització que amplifica l'impacte del projecte (web, quadernet, tallers vivencials, llibre, vídeo, jornada solidària...) i per la integració de criteris ambientals (llibre i quadernet impresos en paper ecològics, reutilització de materials als tallers, els bitllets de cooperant i del a càrrega són bitllets amb compensació d'emissions de CO₂).

El 100% de la recaptació de la venda del llibre es destinarà a millorar les instal·lacions de l'escola Kabafita (Gàmbia). Les obres i les despeses es podran consultar a través de la web. Els compradors i usuaris del llibre (1.500 exemplars en venda) comptaran a una història meravellosa que parla d'estimar i acceptar les nostres diferències afavorint la tolerància.

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit municipal al projecte o servei desenvolupat per una administració pública

El jurat decidí premiar el projecte de l'Ajuntament de Palma

Accessibilitat cap a una ciutat més justa i igualitària

Candidatura presentada per la Federació PREDIF Illes Balears

L'ajuntament de Palma té la voluntat d'avançar cap a un nou model de ciutat integradora, més accessible, amb millors serveis per a la ciutadania, amb barris ben comunicats i dotats d'infraestructures eficients, fomentant a més la participació ciutadana dins d'una estructura normalitzada, i considera una responsabilitat posar a l'abast de la ciutadania tots els serveis amb "l'accessibilitat" com a pilar

de la democratització de la ciutat. En aquest sentit, es treballa per saldar un deute molt especial amb les persones que pateixen dificultats en la seva mobilitat, conscients que una ciutat més accessible per a aquestes persones és també una ciutat millor per a totes i tots. S'és conscient que aquest objectiu no es pot assolir si no és des del compromís i la conscienciació de tota la ciutadania i, molt especialment, dels agents econòmics i socials més representatius.

Una ciutat així solament serà possible amb la participació de totes i tots. La planificació de les accions empreses s'ha dut a terme sempre a partir de les informacions específiques que aporten les associacions que històricament s'han destacat en la defensa dels drets de les persones amb discapacitats. Perquè la mobilitat és sinònim de llibertat, l'ajuntament ofereix solucions per a l'habitatge, l'educació, les activitats, l'oci, la cultura i els transports.

Des de l'Ajuntament de Palma es considera important afermar el compromís i marcar línies d'actuació de futur i continuïtat amb les polítiques d'accessibilitat de forma transversal. Sensibilitzar i estimular la societat en general i en particular el sector privat d'activitats (proveïdors de productes i serveis de l'ajuntament, comerciants, empresaris, etc.) a incorporar criteris d'accessibilitat universal en les seves actuacions. Donar a conèixer i difondre les actuacions que es duen a terme aplicant criteris d'accessibilitat universal per a la millora de qualitat de vida de tota la ciutadania. Destacar la importància de complir la reglamentació per al bé comú de tothom. Fent arribar a la ciutadania el compromís amb l'accessibilitat universal i promoure una imatge d'accessibilitat amable, positiva i beneficiosa per a totes i tots.

Supressió de barreres arquitectòniques i adaptació dels parcs i jardins i la via pública. Accessibilitat Universal. Adaptació de la ciutat a les persones que es desplacen en cadires de rodes, que tinguin dificultats de mobilitat, dificultats d'audició, dificultats d'aprenentatge o d'orientació, o dificultats visuals. D'aquesta

forma, l'Ajuntament adapta la ciutat per permetre el desplaçament autònom a totes les persones, independentment de la seva condicions físiques.

Els projectes s'han redactat sota la supervisió i orientació dels afectats. S'han realitzat visites a les obres durant la seva execució. S'ha creat una taula de treball d'assessorament tècnic per a la millora de l'accessibilitat, de la qual són membres les següents entitats: ASPAYM, PREDIF, COORDINADORA, UNAC, ASPROM, ASPAS, GRUP SIFU, FAPA, UIB, Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Palma, Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears i empreses especialitzades en accessibilitat. També formen part d'aquesta taula tècnics de l'Ajuntament de les àrees d'infraestructures, urbanisme, mobilitat i policia. Compten amb un assessor tècnic amb lesió medul·lar, usuari de cadira de rodes, qui col·labora amb l'àrea d'infraestructures de l'ajuntament.

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit insular a la trajectòria personal i/o professional

El jurat decidí premiar

Guillem Fullana Vanrell

Candidatura presentada per Can Gazà, Institut contra l'exclusió social

Guillem Fullana Vanrell nasqué el 13 de setembre de 1948 al poble d'Algaida. Cursà els estudis de batxiller al col·legi de La Salle, de Palma, finalitzats els quals ingressà com a auxiliar administratiu a l'empresa Telefònica. Als 20 anys va patir un accident de moto a causa del qual va quedar paraplègic. Aquest fet li suposa invalidesa total. Passada l'etapa de rehabilitació, intentà matricular-se a l'Escola de Magisteri per estudiar la carrera de mestre d'escola. No se l'admeté perquè el centre on s'impartien els cursos eren del tot inaccessibles i perquè en la mentalitat de les autoritats acadèmiques d'aquells temps no hi cabia la possibilitat que un jove paraplègic pogués impartir docència. El 1973 va començar a treballar com a administratiu al Seminari Menor, de Palma, actualment, Col·legi Sant Pere, on s'hi quedà fins a l'any 1990. De 1976

al 2007, fou membre actiu de l'associació ASPROM, en la qual va ocupar diferents càrrecs de responsabilitat. De 1995 a 2003 n'ocupà la vicepresidència. Formà part de la Comissió de Barreres de la Federació de la Coordinadora de Minusvàlids de 1993 a 2007. El maig de 2007 s'integrà en l'associació ASPAYM com a vocal. Un any després fou elegit vicepresident fins al febrer de 2010, que decidí retirar-se.

Des de 1995 és membre del Consell Assessor de la Llei 3/1993 per a l'Accessibilitat, organisme integrat en la Conselleria d'Obres Públiques i Habitatge. Al mateix temps, s'incorporà als treballs de la Ponència Tècnica del citat Consell Assessor.

Va formar part de la comissió tècnica que redactà el Decret 20/2003, de 28 de febrer (pel qual s'aprova el Reglament de supressió de barreres arquitectòniques) i ha participat en la subcomissió de modificació d'aquest mateix Decret.

Ha format part de la Taula per a l'Accessibilitat del Consell de Mallorca des que es constituí l'any 2000.

A instàncies de la batllessa de Palma, el 2008 s'incorporà a les reunions de la Comissió de Gerència d'Urbanisme d'aquest ajuntament.

Fou un dels organitzadors de la primera i emblemàtica manifestació amb el lema "Fora barreres" que se celebrà a Palma el juny 1980, per reclamar els drets de les persones amb discapacitat.

Com a directiu de les associacions ASPAYM i Federació de la Coordinadora de Minusvàlids ha participat en moltes reunions de treball amb els representants polítics per denunciar la falta de compliment de lla normativa d'accessibilitat, a l'hora que es dissenyaven noves estratègies per la supressió de les barreres arquitectòniques i sensorials.

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit insular al projecte o servei desenvolupat per una entitat privada de caràcter no lucratiu

El jurat atorgà el premi al projecte de Colonya Caixa Pollença

L'Estalvi Ètic

Candidatura proposada per la Conselleria de Treball i Formació, l'Ajuntament d'Inca i l'Ajuntament de Pollença

L'any 1999, Colonya va posar en marxa la primera experiència de banca ètica que una entitat financera duia a terme a l'Estat Espanyol. Incorpora una perspectiva ètica al conjunt del procés de finançament, adopta criteris ètics, inclou el benefici social. Introdueix l'ètica i la solidaritat en el nucli central de les finances.

L'Estalvi Ètic és un model que situa l'ètica i la solidaritat en el nucli central de les finances i de l'economia al servei de les persones; és una iniciativa que

desenvolupa activitat de captació de recursos d'estalvi amb dues finalitats. Per una banda, l'ètica, mitjançant la concessió de finançaments, amb els imports dels dipòsits mantinguts pels impositors, i per una altra, la solidària, a través de subvencions procedents de les donacions dels titulars dels comptes de l'Estalvi Ètic.

Amb l'Estalvi Ètic, s'incorporen els principis i criteris ètics en la gestió financera, o sigui que el servei a les persones s'estableix com a la màxima prioritat i s'exclouen tots els elements que atempten contra elles (carrera armamentística, explotació infantil, atemptats mediambientals, etc.).

L'Estalvi Ètic és una forma transparent de finances que permet als impositors conèixer en què es dediquen els seus estalvis i les seves donacions. Tant uns com altres es destinen a activitats que compleixin els requisits de la Carta per un Món Solidari.

Per tant, és una forma de canalitzar els recursos d'aquelles persones o entitats que vulguin que es realitzi un ús socialment responsable dels mateixos, destinant-los a inversions que afavoreixin el desenvolupament sostenible i la millora de la societat, especialment les classes més desfavorides, mitjançant:

- Accions negatives: no inversions d'activitats que atemptin contra la dignitat humana i el medi ambient.
- Accions positives: foment de les accions de millora med-ambiental, inserció laboral de les persones amb major risc d'exclusió social, estalonament del comerç just, ajuda a la drogodependència, millora de qualitat de vida dels discapacitats, etc.

Una gran part dels finançaments realitzats i subvencions atorgades, es canalitzen a través d'ONGs de solidaritat i/o medi ambient.

Es va constituir la Comissió d'Entitats Col·laboradores, la qual permet presentar idees, suggeriments, línies d'actuació, etc. al projecte de l'Estalvi Ètic. A 31 de desembre de 2009 les entitats col·laboradores adherides són les següents: Drets Humans de Menorca, Unió de Cooperatives de Treball Associat de les Illes, Reas Balears, ALAS (Associació de lluita contra la Sida), Tirme, Fundació Natzalet, Fundació per a persones discapacitades de Menorca, Fundació Social la Sapiència i ABDEM (Associació Balear d'Esclerosi Múltiple).

A més, també es pot participar a través dels organismes propis de la caixa d'estalvis, en els quals, qualsevol impositor en pot sortir elegit d'acord amb els mecanismes que ho regulen.

L'Estalvi Ètic ha complert 10 anys de funcionament i s'ha consolidat a les Illes Balears com una iniciativa de banca alternativa, la que no cerca el benefici exclusivament econòmic sinó que prioritza el benestar de les persones i el medi ambient. Per això hi ha un compromís clar amb la societat que s'ha traduït i es tradueix amb els finançaments i subvencions realitzades i amb els impositors, que són les persones que fan realment possible aquest projecte. Els més de 5.000 impositors actuals de l'Estalvi Ètic són persones que demanen un ús responsable dels seus diners, que es dediquin exclusivament en la millora de les condicions de vida de les persones i el medi ambient, i són les que animen i comprometen la continuïtat del projecte.

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit insular al projecte o treball de difusió informativa o de sensibilització, en format audiovisual, electrònic o imprès

El jurat decidí premiar els programes "Ètics" d'Eticentre

Els valors de la solidaritat

Candidatura proposada per Drets Humans de Mallorca i per REAS Balears, Xarxa d'Economia Alternativa i Solidària de les Illes Balears

El Centre per a la Gestió Ètica de l'Empresa (Eticentre) es va constituir com a associació no lucrativa d'empreses i organitzacions de les Illes Balears el setembre de 2004, a fi d'incorporar criteris ètics en el món dels negocis. Inicialment es va constituir amb 8 empreses fundadores. L'aspiració d'Eticentre no és atorgar etiquetes o certificacions de comportament ètic de les empreses, sinó oferir eines de gestió i avaluació, especialment per a petites i mitjanes empreses, a fi de fer possible

processos de millora contínua. En aquest sentit, l'Eticentre disposa d'un codi ètic de conducta empresarial que situa l'horitzó cap al qual volen avançar les empreses adherides, amb un sistema d'indicadors de gestió i avaluació de la Responsabilitat Social Empresarial. Des de la seva fundació l'Eticentre s'ha consolidat com l'entitat especialitzada de referència a Mallorca en matèria de Responsabilitat Social de les Empreses (RSE), realitzant nombroses activitats internes i externes. A dia d'avui compta amb 32 socis. També forma part del Fòrum Balear de Responsabilitat Social, impulsat per la Conselleria de Treball i Formació.

"Ètics" són els 13 programes documentals de 30 minuts de durada cada un produïts per l'Eticentre per a TV Mallorca sobre els valors ètics i solidaris presents a la nostra economia i a la nostra societat:

- 8 de gener: Amadip-Esment, Qui són els diferents?
- 15 de gener: Zaqueo, Exiliats del benestar
- 22 de gener: Responsabilitat social de les empreses, Empreses amb responsabilitat social
- 29 de gener: Deixalles, La vida és reciclatge

- 5 de febrer: Pastoral Penitenciarària, Afecte és llibertat
- 12 de febrer: Agricultura ecològica, tornar a la naturalesa
- 19 de febrer: Projecte Home, Confrontar-te amb tu mateix
- 26 de febrer: Bicis, moviment cap al futur
- 5 de març: Estalvi ètic
- 12 de març: Unitat d'Emergència Social
- 19 de març: Comerç just
- 26 de març: Fusta certificada, L'ètica al bosc
- 2 d'abril: Recapitulació, L'ètica com a valor de futur.

La presentació de la sèrie va tenir lloc en una roda de premsa celebrada el dia 7 de gener a la Conselleria de Treball. La primera emissió va tenir lloc els dijous a les 22:25h., i se varen emetre repeticions A més a més, des de la pàgina web de TV Mallorca s'oferia la possibilitat de visualitzar i descarregar els diferents programes emesos.

Els programes varen ser oferts als centres d'ensenyament de les Illes Balears com a material audiovisual per a l'assignatura d'Educació per la Ciutadania, mitjançant una carta conjunta de la Direcció General d'Innovació i Formació del Professorat de la Conselleria d'Educació i Cultura, TV Mallorca i l'Eticentre. Finalment, l'Eticentre organitzà un cicle de projeccions i entrevistes sobre els programes "Ètics" al Centre de Cultura Sa Nostra de Palma, amb sis sessions.

L'estructura narrativa es dividí en tres actes: presentació dels temes i dels personatges, informació sobre el tema amb experts i conclusió de la història i dades pràctiques per a l'espectador. El fil conductor dels diferents capítols són històries humanes que apelen a les emocions i cerquen l'empatia de l'espectador. Per a la producció dels programes, l'Eticentre va recórrer a un equip de reconeguts professionals dirigits pel periodista Carlos Garrido.

El tractament de les situacions dels diferents programes, especialment d'aquells en els quals s'exposaven situacions de marginació i dificultats personals, cercaven sempre més que allò sensacionalista, el màxim respecte a la dignitat de la persona. Al final de cada programa se donava informació pràctica sobre associacions o moviments vinculats a les diferents temàtiques tractades, a fi d'afavorir la participació i implicació de l'espectador en el moviment associatiu solidari.

Els usuaris d'alguns projectes solidaris, com en el cas d'Amadip-Esment, Zaqueo, Pastoral Penitenciarària, Projecte Home o Unitats d'Emergència Social, varen tenir un paper protagonista. Per a la producció dels diferents programes va ser fonamental la implicació d'associacions i moviment relacionats amb els diferents continguts dels programes. Sense la seva participació, el resultat no hauria estat el mateix.

L'Eticentre va renunciar a tenir benefici industrial en la producció dels programes, destinat íntegrament l'import de la producció al pagament de professionals i a subministraments. A més a més, aportà de forma desinteressada, sense cost, la seva estructura de personal i instal·lacions durant la producció dels programes.

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit internacional a la trajectòria personal i/o professional

El jurat decidí premiar

Teresa Cànaves Pallicer

Candidatura proposada per l'Ajuntament de Pollença i per la Fundació Cors Oberts

De la seva persona es podria destacar la capacitat de servir a les capes més humils de la societat i a la cura dels malalts. Teresa Cànaves Pallicer, va néixer a Pollença el 1944. Als 19 anys ingressa en la comunitat de Germanes dels Sagrats Cors de Jesús. L'any 1970, mentre continua estudiant teologia, inicia els estudis d'ATS. L'any 78 passa a treballar a l'Hospital de Sant Joan de Déu, on entrarà en contacte amb les capes més humils de la societat. L'any 1985 Teresa es desplaça a una missió que les germanes havien fundat a Rukara (Rwanda) per fer-se càrrec d'un Centre de Maternitat per assessorar i atendre les dones en el part, en resposta a l'alta mortalitat infantil i maternal. Allà amb uns inicis plens de dificultats per la manca de recursos i de

personal hi treballa fins que, el mes d'abril de 1994, ella i les altres germanes han d'abandonar la missió pels perills creixents provocats per la guerra civil. Al mes d'agost del mateix any, decideix tornar cap a la zona i es posa a treballar al camp de Goma (antic Zaire) on prop d'un milió de refugiats hutus rwandesos es distribueixen en tres campaments, sense les més elementals mesures higièniques i sanitàries, amb poc menjar i amb l'aigua contaminada. Al mes de novembre decideix partir cap a la seva antiga missió on va trobar el poblat pràcticament destruït i ocupat pels militars. Tanmateix, a partir d'aquells moments, la tasca de Teresa resultà, un cop més, encomiable i, ben aviat, no només es varen assolir els objectius d'abans de la guerra sinó que se superaren amb escreix. L'any 1996, aprofitant que tota la situació rwandesa havia assolit una importància mundial, va aconseguir una major implicació de la societat balear, la qual cosa va derivar en la creació d'una ONG nomenada "Taula per Rwanda", després convertida en "Mallorca Solidària".

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit internacional al projecte o servei desenvolupat per una entitat privada de caràcter no lucratiu

El jurat decidí premiar la

Fundació Amazonia

Candidatura presentada per la Fundació Projecte Jove

La "Fundación Amazonia", va néixer el 2002 a Mallorca, a través de l'Associació Balear "Nins de la Amazonia" participa des dels seus inicis a la cooperació internacional a favor de la infància amenaçada als països en desenvolupament, creant unes condicions bàsiques de salut que permetin una millora en la seva qualitat de vida. El seu àmbit d'actuació és la població marginada de països d'Amèrica del Sud en vies de desenvolupament: menors en situació de risc social, dones en desavantatge, joves i

camperols indígenes. Els nins dels països amb baix índex de desenvolupament humà.

Les actuacions de la Fundación Amazonia es poden englobar en les següents àrees:

- Educació: Seguiments psicopedagògics i escolars, Cursos sobre accidents, equitat de gènere, drets humans, etc.
- Formació: programes de Tecnologies i Formació per a incrementar les oportunitats futures de feina, Taller de costura, Taller-escola de panaderia,
- Salut: programes d'alimentació i nutrició, Programa "Ningún niño con hambre"; Realització de tallers com a element fonamental per a la conscienciació sobre la importància de la salut. Desenvolupament de cursos sobre salut preventiva, higiene, cura del cos humà, drogodependència i educació sexual. Dieta equilibrada. Controls de visió, audició, salut dental. Formació en temes bàsics de salut. Programes de salut d'adolescents.
- Integració: grup musical, dos grups folklòrics i equips de futbol.
- Apadrinament de nins per nins.

Des de la seva creació ha contribuït a la millora de les condicions de vida de nins i adolescents del carrer a través de projectes de desenvolupament integral amb la finalitat de propiciar canvis estructurals que contribueixin a la eradicació de la pobresa. La Fundació ha treballat amb projectes de cooperació a Brasil, Centro Amèrica, Amèrica Llatina i , sobretot, a la zona de Sucre (Bolívia), un dels països més pobres del continent i a on la Fundació ha focalitzat actualment la majoria dels seus projectes i recursos.

L'impacte previst dels projectes concorden amb els eixos del Pla Director de "Lluita contra la Pobresa i desigualtat", concentrat geogràficament a Amèrica del

Sud, i que abasta les següents prioritats transversals en diferent mesura: Defensa dels Drets Humans, Igualtat de Gènere, Conservació del Medi ambient, Participació Democràtica i enfortiment del teixit social.

Més enllà de les accions immediates sobre els beneficiaris directes, existeixen beneficis i resultats a mitjà termini a través de l'impacte que aquests propis nins poden generar en el seu entorn al llarg del seu desenvolupament com adults. No és doncs difícil imaginar que aquests nins, després d'haver aconseguit sortir d'un entorn de pobresa i d'haver pogut integrar-se en la societat a través de la seva educació i formació, tindran interioritzats els conceptes dels seus drets humans, el respecte a la igualtat entre homes i dones en tots els àmbits i la importància de la conservació del medi ambient en la realització de les seves activitats.

Treballem amb la Prefectura de Sucre, l'Ajuntament, la Universitat i el Centre de Formació Professional INFOCAL. El Patronat de la Fundació Amazonia Mallorca, Fundació Amazonia Bolívia i voluntaris estan altament compromesos amb el Projecte, canviar la situació dels Nins del Carrer en el Municipi de Sucre (Bolívia). Del carrer a la vida, reclutar-los del carrer, donar-los una llar d'acollida.

Premi Consell de Mallorca a la solidaritat al projecte o treball de difusió informativa o de sensibilització, en format audiovisual, electrònic o imprès

El jurat decidí premiar el

Web Córrer per l'Esclerosi Múltiple, Correr por la Esclerosis Múltiple, Run for Multiple Sclerosi

Candidatura proposada per Projectes Esportius Balears, SL

L'abril de 2009 es va iniciar un moviment denominat "Córrer per l'esclerosi múltiple", moviment nascut d'un grup de corredors, encapçalat per Toni Contestí Coll que varen decidir donar-li un perquè a les seves aventures esportives. Volien córrer amb un objectiu, amb una motivació concreta, amb una ànsia de, amb el seu esforç poder ajudar a gent que cada dia a de lluitar, no per guanyar una competició ni batre una marca ni coronar un cim, sinó per guanyar-li el pols a la vida, sortir endavant i conviure

diàriament amb una malaltia de caire degeneratiu con és l'esclerosi múltiple. És un moviment molt jove però absolutament altruista i desinteressat per part de persones que ho duen a terme.

Conjuntament amb l'Associació Balear d'Esclerosi Múltiple (ABDEM) varen donar forma al moviment, creant una web, un logotip i unes fites i objectius molt concrets.

A la web grancampeon.com hi ha penjada tota la informació del moviment, xerrades fetes, activitats muntades, empreses que hi col·laboren, etc. També s'hi pot accedir per:

www.correrperlesclerosi.com
www.correrporlaesclerosis.com
www.runformultiplesclerosis.com.

A totes les carreres, esdeveniments, etc, es dur el logotip del moviment i de l'associació, això com a tot el material editat: pòsters, díptics, dorsals, senyalitzacions de les travesses, lones, etc.

En Toni i els seu grup de corredors començaren a marcar-se fites esportives i socials per tal de:

- Donar a conèixer l'Associació i la gran feina que fan.
- Sensibilitzar la població en general envers aquesta malaltia.
- Realitzar actes de participació ciutadana per poder mitjançant les donacions voluntàries dels participants recaptar fons per incrementar els recursos pel treball amb els afectats.
- Intentar captar patrocinadors i col·laboradors per l'execució dels projectes.
- Intentar implicar i aconseguir el recolzament de les diferents institucions de Mallorca
- Fomentar i recolzar la investigació de la malaltia
- Fomentar la participació dels afectats per la malaltia a activitats complementàries dins l'àmbit esportiu, cercant la seva integració i cohesió amb uns grups de gent (esportistes) de vegades llunyà al "seu món".

L'alpinista Tolo Calafat pertanyia al moviment i duia sempre a tots els seus cims la imatge d'ABDEM pujant-la a les muntanyes més altes i llunyanes de Mallorca. La darrera foto va ser al cim de l'Anapurna.

Premi del Consell de Mallorca a la solidaritat en l'àmbit internacional al projecte o servei desenvolupat per una administració pública

El jurat decidí premiar l'

Agermanament Ciudad Antigua-Algaida

de l'ajuntament d'Algaida

Candidatura proposada per l'Ajuntament de Sineu

Devers el mes de juliol de 2008, l'Ajuntament d'Algaida va iniciar el treball, conjuntament amb el Fons Mallorquí de Solidaritat i Cooperació, per dur endavant el Projecte d'Agermanament amb un municipi de la zona nord de Nicaragua: Ciudad Antigua.

El projecte pretén ser una proposta de solidaritat i cooperació que englobi la totalitat de la xarxa cívica del municipi d'Algaida. Per això, el 2009 es constituí una Comissió d'Agermanament Algaida-Ciudad Antigua formada per la quasi totalitat d'associacions del municipi, per particulars i l'Ajuntament.

L'Ajuntament de Ciudad Antigua va preparar una recepció a la delegació d'Algaida, els van explicar la situació del municipi i convidaren al batle d'Algaida per signar l'acord

d'agermanament. Per part de l'Ajuntament d'Algaida es va convidar al batle de Ciudad Antigua a visitar el municipi d'Algaida per conèixer el municipi i signar, alhora, l'acord d'agermanament.

Aquest agermanament permetrà un alta interrelació cultural, i municipal que desenvoluparan i duran a terme els dos municipis agermanats. Es pretén contribuir a l'enfortiment de les capacitats locals i la millora d'infraestructures bàsiques comunitàries; conèixer i sistematitzar la participació ciutadana en el desenvolupament local del municipi i impulsar un procés d'enfortiment de capacitats a partir de la formació de tècnics, càrrecs electes i agents socials.

Des d'un inici el projecte fou ben acollit per tota la població del municipi i a tots els actes solidaris i a les tasques desenvolupades per l'agermanament hi ha hagut una alta participació que ha pogut promoure i dur endavant la tasca de l'agermanament i l'inici de projectes amb la població nicaragüenca de Ciudad Antigua.

Ciudad Antigua és un del municipis més antics de Nicaragua. Es fundà l'any 1611 i compta amb una població aproximada de 6.000 habitants censats distribuïts en 17 comunitats. Té una extensió de 154 km² i limita amb quatre termes municipals. Dista 250 km de Managua, la capital de la República. El clima és

tropical humit. Les activitats econòmiques són l'agricultura (sobretot conreu de cafè i canya de sucre) i la ramaderia. La densitat de la població és de 26 h/km². La taxa d'analfabetisme és del 40% i només el 55% de la població compta amb feines permanents. Hi predomina la religió catòlica.

Un cop realitzat el diagnòstic a Ciudad Antigua, s'han establert les següents prioritats pel que fa a enfortiment de la gestió local i la participació ciutadana:

- Construcció d'una oficina municipal a les instal·lacions de l'Ajuntament
- Identificació del potencial dels agents locals per treballar articuladament i de forma concertada per contribuir al
- Desenvolupament del municipi
- Capacitació del personal tècnic i polític de l'Alcaldia

Quant a la millora de les infraestructures bàsiques s'ha prioritzat treballar a 5 comunitats: El Limón, El Zapote 1 i 2, Las Garcías, Mojón 1 i 2, en els següents aspectes:

- Instal·lació de filtres per emmagatzematge d'aigua potable a 7 escoles rurals
- Compra i instal·lació de contenidors per a la recollida de residus
- Reparació de 3 km de camí d'accés a la comunitat de Las Garcías